

[698] Paper

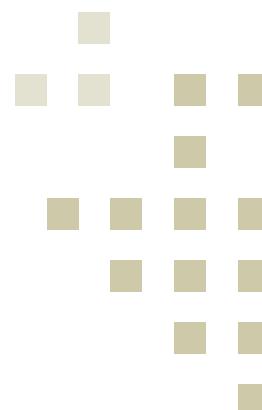
WTO-forhandlingene om markedsadgang for industrivarer og fisk (NAMA)

Arne Melchior

No. 698 – 2006

Norwegian Institute
of International
Affairs

Norsk
Utenrikspolitisk
Institutt

Utgiver: NUPI
Copyright: © Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2006
ISSN: 0800 - 0018
ISBN: 82 7002 125 3

Alle synspunkter står for forfatterens regning. De må ikke tolkes som uttrykk for oppfatninger som kan tillegges Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Artiklene kan ikke reproduseres – helt eller delvis – ved trykking, fotokopiering eller på annen måte uten tillatelse fra forfatterne.

Any views expressed in this publication are those of the author. They should not be interpreted as reflecting the views of the Norwegian Institute of International Affairs. The text may not be printed in part or in full without the permission of the author.

Besøksadresse: C.J. Hambros plass 2d
Adresse: Postboks 8159 Dep.
0033 Oslo
Internett: www.nupi.no
E-post: pub@nupi.no
Fax: [+ 47] 22 36 21 82
Tel: [+ 47] 22 99 40 00

WTO-forhandlingene om markedsadgang for industrivarer og fisk (NAMA)

Arne Melchior

[Sammendrag] Notatet gir en oversikt over forhandlingene om markedsadgang for industrivarer i WTO, herunder fisk. I WTO forhandles om øvre grenser for toll, såkalt bundet toll, mens landene i praksis kan ha lavere anvendt toll. 60-70% av toll for industrivarer og fisk er bundet på verdensbasis. For et land midt på treet er bundet toll for fisk gjennomsnittlig 34%, mens den anvendte toll er 14%. Det må derfor betydelige tollreduksjoner til for at anvendt toll skal bli mye redusert. U-landenes andel av verdenshandelen med industrivarer har økt kraftig de senere år, og noe av denne eksporten møter høy toll. U-landene står også for mer enn halvparten av verdenseksporten av fisk. Norsk sjømateksport står i dag overfor en tollbelastning på 1.1-1.4 milliarder NOK, og en vellykket WTO-runde kan kanskje bety at 3-400 millioner av dette forsvinner. På kort sikt er gevinstene størst i store og etablerte eksportmarkeder, men på sikt kan WTO-liberalisering bidra til at nye eksportmarkeder blir tilgjengelige.

Kontaktinformasjon: Arne Melchior, e-post am@nupi.no, telefon 22994038 eller 99791209.

Innledning og noen hovedpunkter¹

Den nåværende forhandlingsrunden i WTO, ”the Doha Development Agenda” eller i kortversjon ”utviklingsrunden” eller ”Doha-runden” angår både landbruksvarer, industrivarer og tjenester, i tillegg til spørsmål om WTOs regelverk. De ulike temaene henger sammen og en forhandlingsløsning avhenger av et samlet kompromiss. De fleste observatører er enige i at landbruksforhandlingene spiller en nøkkelrolle og at framdrift her er avgjørende for at brikkene skal falle på plass. Men også på andre forhandlingsområder gjenstår kompliserte spørsmål der det vil bli hard tautrekking om resultatet. Målsetningen er nå – etter Ministermøtet i Hongkong i desember 2005 – at en ny WTO-avtale skal være på plass i 2006.

Selv om en ny WTO-avtale avhenger av en samlet løsning for landbruk, industri og tjenester, foregår de løpende forhandlingene i separate undergrupper. Forhandlingsgruppen om NAMA (Non-Agricultural Market Access) i Doha-runden fokuserer på markedsadgang for industrivarer. Dette omfatter alle varer unntatt landbruk, og dermed også fisk og ulike råvarer i tillegg til industrivarer. Tekstilråvarer som bomull, råull, råsilke etc. er omfattet av landbruksforhandlingene.

Det viktigste forhandlingsspørsmål for NAMA er toll for industrivarer. I tillegg omfattes ikke-tariffære handelshindringer. Dette notat omtaler bare tollforhandlingene. Notatet går ikke inn på alle detaljer i forhandlingene, men gir relevant bakgrunnsinformasjon basert på analyser av toll og handel, med hovedvekt på fiskerisektoren. En del tekniske begreper forklares i en tekstboks på side 3.

For Norge er NAMA viktig blant annet fordi fiskerisektoren er en viktig eksportnæring som møter høy toll i en del markeder. Globalt er NAMA viktig blant annet fordi u-landenes andel av verdens industrivareeksport har økt dramatisk, og en del av denne eksporten møter høy toll.

I notatet viser vi blant annet at:

- 69% av toll-linjene er bundet for NAMA, og 60% for fisk. For de resterende toll-linjene forhandles det om binding og nivået tollene skal bindes på.
- I gjennomsnitt, og spesielt for mange utviklingsland, er det stor avstand mellom de ”bundne” tollsatsene man i hovedsak forhandler om i WTO, og de ”anvendte” tollsatsene som brukes i praksis.

¹ Dette notat er skrevet på oppdrag fra Fiskeri- og kystdepartementet, og gir en framstilling av noen viktige aspekter ved forhandlingene om NAMA (Non-Agricultural Market Access) i WTO. Framstillingen er en bred oversikt basert på ulike utredninger som NUPI har utført for EFF, Fiskeri- og kystdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Utenriksdepartementet og FAO, samt en del nytt materiale. I framstillingen legges særlig vekt på fiskerisektoren, som følge av betydningen denne har sett fra norsk side. Vi takker FGD for den finansielle støtten til prosjektet.

- For fisk har et land ”midt på treet” bundet toll på gjennomsnittlig 34% og anvendt toll på 14%. Fordi rike land har lavere toll og står for en betydelig del av handelen, er handelsveide gjennomsnitt mye lavere – 8% for bundet toll. Fiskerisektoren er noe mer beskyttet enn NAMA totalt.
- For fisk vil 40% reduksjon i bundet toll på verdensbasis føre til bare 9% reduksjon i anvendt toll. Det trengs derfor betydelige reduksjoner i bundet toll for å oppnå en vesentlig bedring i markedsadgang.
- Ikke alle land har ”luft i tollsatsene”; for eksempel er dette ikke tilfelle for EU. EU har i gjennomsnitt 4% toll for NAMA-varer men 12% for fisk og klær. Som følge av frihandelsavtalen møter Norge i gjennomsnitt 4-5% toll på eksport av fisk til EU. Reduksjonen i denne, samt Japans fisketoll på 5%, er viktig for norsk fiskerinæring.
- NAMA-forhandlingene legger opp til forskjellsbehandling mellom industriland og utviklingland. Det er sannsynlig at kravene til tollreduksjon blir sterkere for industriland. Bruk av en formel som kutter høye tollsatser mest er også bra for u-land, fordi typiske u-landsvarer som klær møter høy toll.
- Det forhandles også om eliminering av toll for utvalgte sektorer av særlig interesse for utviklingland. Fisk er en av de sektorer som er foreslått. I notatet vises at fiskerisektoren fortjener denne plass blant u-landssektorene; u-landene står for mer enn halvparten av verdenseksporten og eksporten er spredd på relativt mange u-land.
- Tollbelastningen for norsk fiskerinæring er på 1.1-1.4 milliarder NOK, og minst 3-400 millioner av dette kan forsvinne dersom NAMA blir vellykket. Eksportøkningen kan bli høyere enn dette.

Noen tekniske begreper

Bindingslister, bundet toll: Tradisjonelt har WTO-forhandlingene ført til bindingslister for toll for hvert enkelt land, det vil si protokoller der det er oppført maksimumssatser for hvert produkt. Bundet toll er den øvre grense for tollene. Mens forhandlingene om toll i stor grad går på prinsipper ("modalities"), fører de til syvende og sist fram til bindinger for hvert produkt. Etter at man er blitt enige om hovedprinsippene i Doha-runden, må det derfor brukes mange måneder på å lage alle disse vedleggene til avtalen.

MFN anvendt toll, luft i tollsatsene: Et land kan ha 50% bundet toll for eksempelvis laks, men i praksis ha bare 10%. Vi sier da at MFN anvendt toll er 10%. Forskjellen mellom bundet og MFN anvendt toll kalles i det norske fagspråket "luft i tollsatsene", på engelsk "tariff overhang" eller "water in the tariffs". Som vi skal se, er dette et viktig aspekt ved forhandlingene.

MFN = Most Favoured Nation: MFN anvendt toll er den tollene som i prinsippet skal gjelde for alle WTO-medlemmer, og Norge bruker i praksis samme toll også for ikke-medlemmer. MFN er WTOs prinsipp om likebehandling. MFN anvendt toll er den "ordinære" tollene som vi finner i tolltariffen.

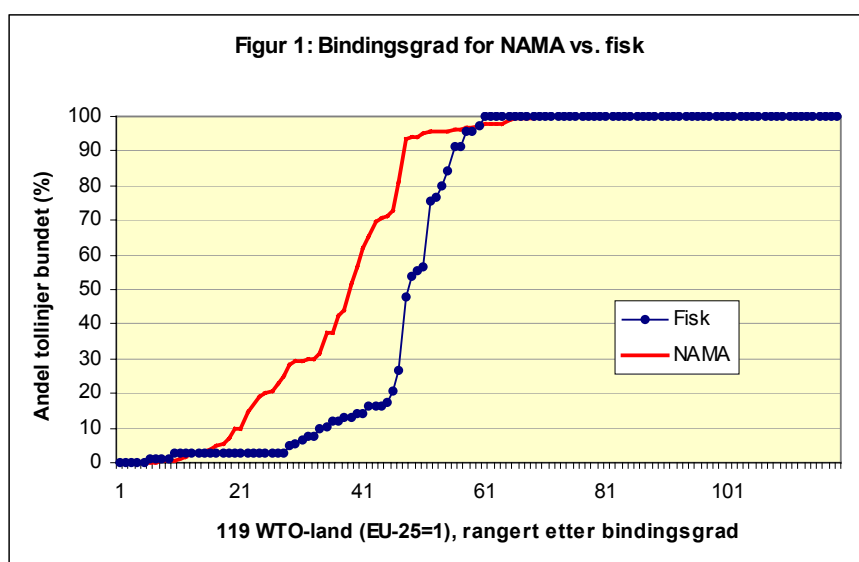
Unntak fra MFN: WTO tillater imidlertid unntak fra MFN under frihandelsavtaler, samt som del av tollpreferanser for utviklingsland (GSP, Generalized System of Preferences). Straffetoll rettet mot subsidier eller dumping vil også bety unntak fra MFN. GATT (og GATS) har særskilte regler og betingelser for slike unntak.

Vareklassifisering: Produktene er definert i henhold til det såkalte Harmoniserte system (HS), og resultatene fra Doha-runden skal stadfestes i den siste versjonen av HS, det vil si HS2002. I HS 2002 er det for eksempel 113 enkeltprodukter for fisk på 6-sifret nivå. Landene kan ha mer detaljert inndeling på nasjonalt nivå (flere siffer), og bindingene er i regelen fastsatt ut fra den nasjonale inndelingen. I den norske tolltariffen er det åtte sifre, mens Norges toll både for industri og landbruk stort sett er bundet på 7-sifret nivå.

- **69% av tollen er bundet for NAMA, og 60.5% for fisk. De fattigste landene har lavest bindingsgrad.**

En målsetning i Uruguay-runden var å øke graden av binding. Basert på data for 143 av WTOs 148 medlemsland finner vi² at for NAMA (=industrivarer, fisk og diverse råvarer unntatt landbruk) er i gjennomsnitt **69% av tollen bundet**. Dette er et enkelt gjennomsnitt som ikke tar hensyn til omfanget av handel for hver vare og hvert land.

Figur 1 viser hvor stor andel av toll-linjene som er bundet for de 143 landene, for henholdsvis NAMA totalt og for fisk. EU er regnet som én slik at vi har 119 land i figuren. I figuren er landene rangert etter bindingsgrad.³

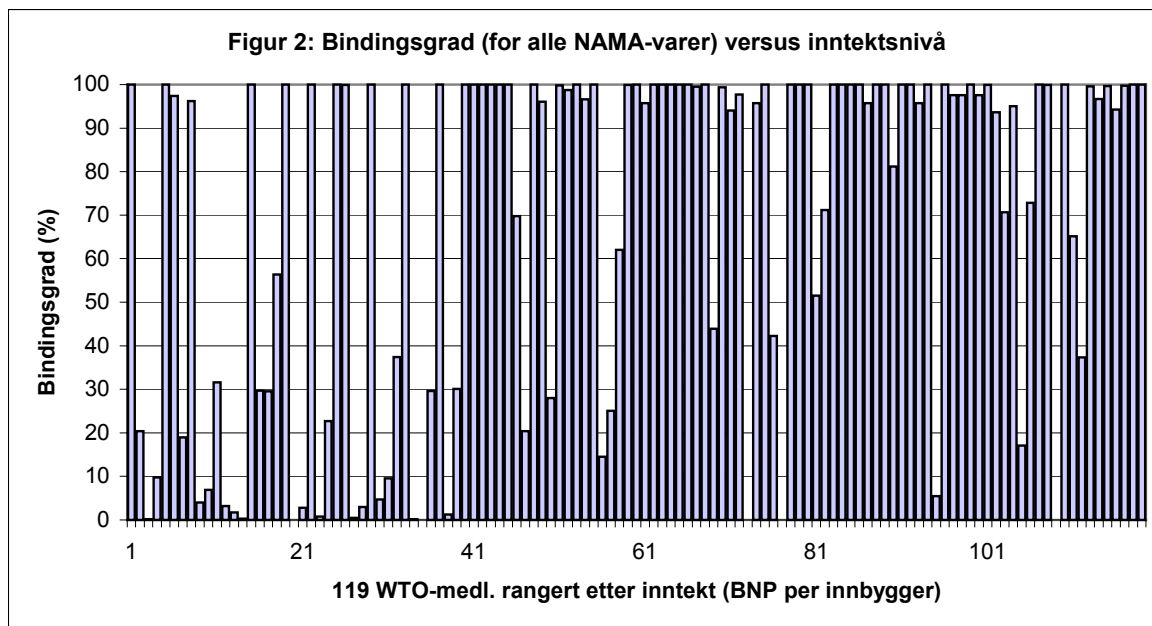

Om lag halvparten av landene har bundet all toll, både for fisk og NAMA totalt. For de som ikke har bundet all toll, er fisk oftere blant de varer som ikke er bundet. Dette vises ved at kurven for fisk ovenfor ligger til høyre for NAMA i området der kurvene stiger. I gjennomsnitt er 60% av toll-linjene bundet for fisk, mot 69% for NAMA.

Det er særlig de fattigste landene som ikke har bundet toll. I figur 2 har vi brukt de samme data for NAMA, men rangert landene etter inntektsnivå istedenfor bindingsgrad:

² Framstillingen av bindingsgrad i det følgende er basert på Melchior (2006).

³ Merk at rangeringen er gjort separat for fisk og NAMA, så eksempelvis "observasjon nummer 30" trenger ikke å være den samme land for fisk og NAMA.

De 50 landene lengst til venstre i figuren har inntekt under 900 dollar per innbygger. Verdensbankens grense for lavinntektsland var 765\$ (basert på 2003-data). De store hvite partiene i figuren for land 0-40 viser at de fattigste landene i gjennomsnitt hadde lav bindingsgrad. Tabell 1 viser tallene for fisk:

Tabell 1: Bindingsgrad for fisk vs. inntektsnivå	
Landgruppe (antall land dekket i parentes)	% tollinjer for fisk som er bundet
Høyinntekt (19)	79.0
Høyere mellominntekt (22)	60.7
Lavere mellominntekt (36)	71.0
Lavinntekt (42)	43.1
Alle WTO-medlemmer omfattet (119)	60.5

➤ **Det er et mål i forhandlingene at all toll skal bindes, også for MUL. Man forhandler om binding samt om bindingsnivået.**

Det er et mål i NAMA-forhandlingene at bindingsgraden skal opp til 100% for alle medlemsland. Mens MUL-landene antas å bli unntatt fra formelen for tollreduksjoner, er det fortsatt et tema i forhandlingene at de skal binde all toll. I ministererklæringens tekst om MUL heter det videre:

”There appears to be a common understanding that LDCs will be the judge of the extent and level of the bindings that they make. At the same time, Members have indicated that this substantial increase of the binding commitments which LDCs are expected to undertake should be done with a good faith effort. In this regard, some yardsticks for this effort were mentioned including the coverage and level of bindings made in the

Uruguay Round by other LDCs as well as the more recently acceded LDCs.”

MUL-landene skal med andre ord få ”bestemme selv” om de skal binde tollene, men det forventes at bindingsgraden øker.

For teknisk interesserte: På hvilket nivå skal tollene bindes?

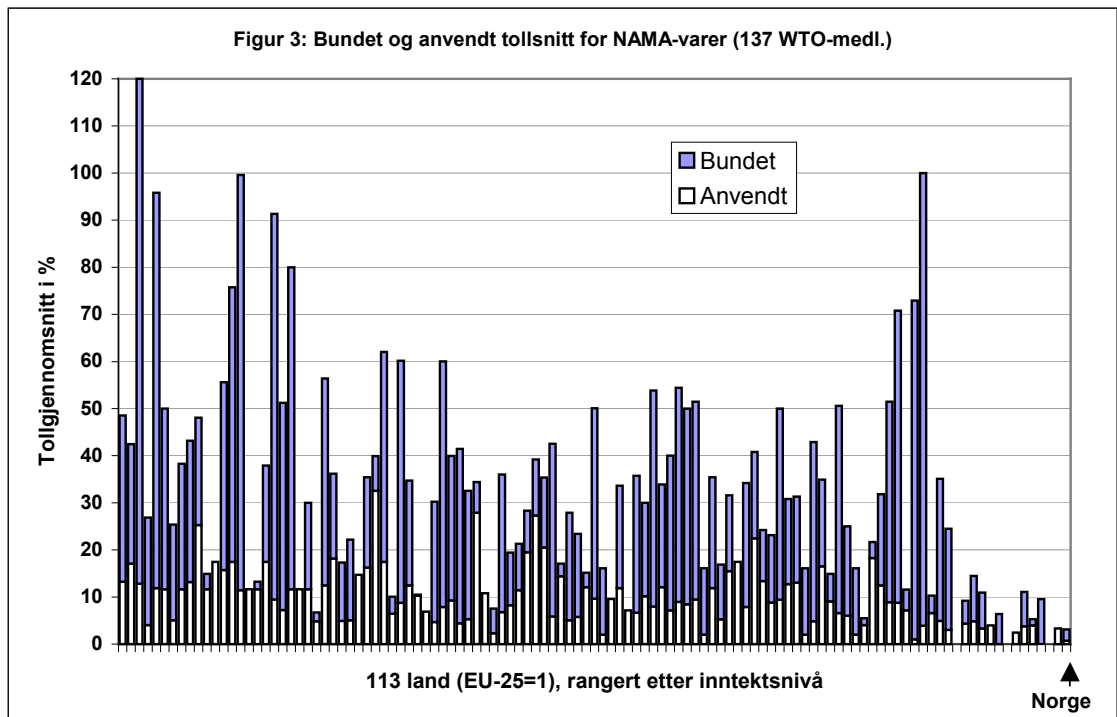
For tollinjer som skal bindes, forhandles det om konstruerte ”base levels/basisnivåer”. Disse blir så redusert med bruk av en formel man kommer fram til, og dette gir det nye bindingsnivået. Som eksempel, anta at et land har to varer som ikke er bundet, med tollsatser 10 og 20%. Man kan eksempelvis bli enig om at de nye basisnivåene skal være anvendt toll+20%, det vil i dette tilfellet si 30 og 40%. Disse reduseres så i henhold til en eller annen formel man blir enige om (se senere). Hvis vi her for enkelthets skyld antar at formelen er at ”alle tollsatser kuttes med 40%” blir de nye nivåene i vårt eksempel henholdsvis 18 og 24%, med andre ord høyere enn faktisk anvendt toll. Om dette er tilfelle eller ikke, avhenger imidlertid av hvordan basisnivåene fastsettes, og hvor sterke tollkuttene er, og vårt eksempel er vilkårlig og kun ment som en illustrasjon av begrepen.

Et mål i forhandlingene er at det for høye tollsatser gis en relativt mindre økning til basisnivået. Dette har vi oppnådd i eksemplet ved å plusse på samme antall prosentpoeng i begge tilfeller. Dermed blir den relative økning mindre, jo høyere den opprinnelige tollsatsen var. Hensikten med slike ”non-linear markups” som det heter i WTO-språket er å oppnå at svært høye tollsatser bindes på et lavere nivå. Hvis for eksempel den høyeste tollene i vårt eksempel var 80%, ville basisnivået bli 100 og den nye bundne tollene 60%. Det ville med andre ord bli en reduksjon også i anvendt toll. Med en ikke-lineær formel for tollreduksjon (for eksempel en sveitsisk formel, se senere) ville denne effekten bli enda sterkere. Hvis MUL-landene blir unntatt fra formelkutt også her, vil effektene av en slik tilnærming reduseres. Dette er viktig fordi MUL-landene står for mye av de hvite flekkene i figur 2.

➤ **Det er et sterkt gap mellom bundet og anvendt toll i mange land, spesielt utviklingsland.**

Selv om det gjenstår 31% ubundne tollinjer, betydde Uruguay-runden en kraftig økning i bindingsgraden for industrivarer. En pris man betalte for å få dette til, var imidlertid at en del land fikk lov til å binde tollene på et meget høyt nivå. Dette manifesterer seg nå i at det for en del land er mye ”luft i tollsatsene”. Figur 3 viser forskjellen mellom gjennomsnittlig bundet og gjennomsnittlig MFN anvendt toll for 113 land.⁴

⁴ Når vi har tatt med så mange land, betyr det at tallgrunlaget for bundet toll i en del tilfeller er begrenset. Merk også at tallet for anvendt toll er basert på flere tollinjer enn bundet toll for de land som ikke har bundet all toll. Det kan derfor forekomme at gjennomsnittet for anvendt er høyere enn for bundet toll. For å få et helt riktig bilde av luft i tollsatsene måtte vi lage et datasett der sammenlikningen utføres bare for de tollinjer som er bundet. Dette utføres for fisk i neste avsnitt; figur 3 er bare en omtrentlig illustrasjon for NAMA som

Landene er her rangert etter inntektsnivå. Figuren viser at:

- Det er mye større variasjon i bundet enn i anvendt toll.
- De aller rikeste landene skiller seg ut mer klart lavere toll; for øvrig er det stor variasjon.
- Det er svært mye "luft i tollsatsene" ved at bundet toll i mange tilfeller er skyhøyt over den anvendte.
- Gjennomsnittet for anvendt toll er bare i et fåtall tilfeller over 20%.
- Norge ligger ytterst til høyre med bundet toll på 3.14% for NAMA i snitt, og anvendt toll på bare 0.68%.⁵

I NAMA-forhandlingene er det med andre ord en fare for at man i det store og hele krangler mye om luft. Man kan naturligvis si at mindre luft reduserer handlingsrommet, og innebærer at man er mer laglig til for hugg neste gang. Det er imidlertid noe av essensen i internasjonalt samarbeid at man binder seg opp, og det kan virke urimelig dersom WTO-forhandlingene skal gå i stå på grunn av luft.

helhet. Figuren undervurderer faktisk omfanget av luft i tollsatsene fordi anvendt toll er noe høyere for ubundne varer.

⁵ Landene med høyest bundet tollgjennomsnitt (alle over 60%) er: Tanzania, Kuwait, Mosambik, Kongo, Dem. Rep., Rwanda, Togo, Chad, Barbados, St. Kitts og Nevis, Kamerun. Landene med høyest anvendt toll (alle over 20%) er Djibouti, India, Marokko, Nigeria, Tunisia, Maldivene. Landene med lavest anvendt toll (alle under 1%) er Norge, Island, Singapore, Hongkong og Macao. Landene med lavest bundet toll (alle under 4%) er: EU, USA, Norge, Japan, Hongkong, Macao. Hongkong har imidlertid bundet bare 37%.

- **Det legges opp til at bundet toll skal reduseres med bruk av en formel som er slik at de høyeste tollsatsene reduseres mest. Dette er en fordel for u-land fordi u-landsvarer møter høyest toll. Forhandlingene tyder på at industrilandene må bruke en strengere formel.**

I NAMA-forhandlingene er det foreslått to metoder for tollreduksjon: Den viktigste er at alle bundne tollinjer skal reduseres ved hjelp av en bestemt formel. Videre er det foreslått at tollen skal elimineres for sektorer av særlig interesse for utviklingslandene. Vi skal i det følgende redegjøre for noen hovedaspekter ved formler; og tar opp sektorliberalisering senere.

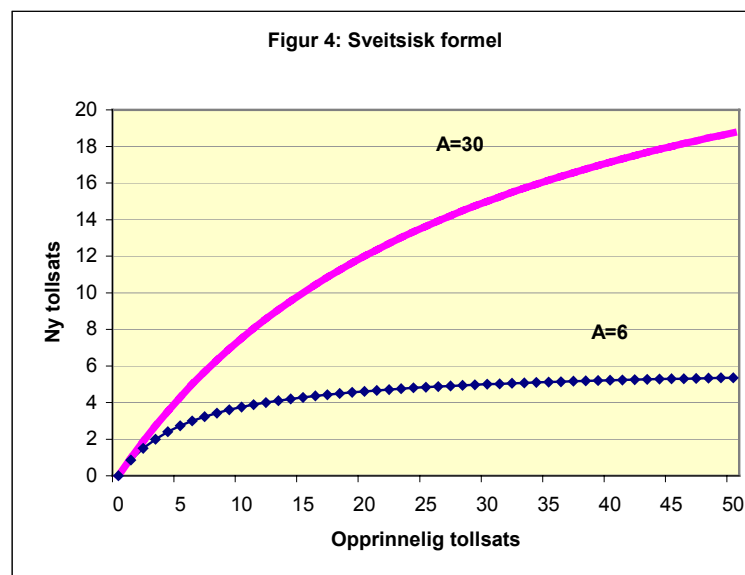
Den enklest mulige formel er en proporsjonal reduksjon i tollsatsene. For eksempel, hvis man blir enige om at alle satser skal reduseres med 40% kan det skrives $t_1=0.6*t_0$, der t_0 er den opprinnelige tollsats og t_1 den nye.

NAMA-forhandlingene nærmer seg imidlertid enighet om at man skal benytte en ikke-lineær formel som kutter høye tollsatser mer. Den klassiske tilnærming her, som ble brukt i Tokyo-runden, er den såkalte sveitsiske formel. Dette er en enkel brøk av typen

$$t_1 = \frac{A t_0}{A + t_0}$$

A er her en parameter som forhandles, mens t_0 og t_1 som ovenfor er opprinnelig og ny tollsats.

Den sveitsiske formel har den egenskap at høye tollsatser blir kuttet relativt mer enn lave. Jo lavere A, jo mer ”radikal” er formelen slik at den betyr sterkere reduksjon i tollen. Figur 4 viser hvordan formelen slår ut med A=6 eller A=30.

Hvis for eksempel tollen er 25% opprinnelig, blir den redusert til under 14% med $A=30$, og til under 5% med $A=6$. Jo høyere opprinnelig toll er, jo sterkere blir den prosentvise reduksjon. En viktig egenskap ved den sveitsiske formel er også at A danner en øvre grense for den nye toll; hvis opprinnelig toll er en million blir den nye toll likevel under 30 hvis $A=30$.

Et forslag som ble lansert av NAMAs forhandlingsleder Girard i 2003, og nylig gjentatt i et forslag fra Brasil, India og Argentina var at A skulle være delvis basert på landenes bundne tollgjennomsnitt, nærmere bestemt slik at $A=B*t_a$, der t_a er landets tollgjennomsnitt og B er en parameter som forhandles og som var tenkt forskjellig for industriland og utviklingsland.

Ulempen med denne tilnærming, som også var en hovedgrunn til at Girards formel ikke ble så populær i 2003, er den store variasjonen mellom land på samme utviklingsnivå. Som figur 3 med all tydelighet viser, er det enorme variasjoner i t_a mellom land på samme utviklingstrinn. Brasil, India og Argentina, har t_a i området 31-34%, og dette er omtrent midt på treet i WTO.

Tanken bak å bruke t_a i formelen var at fattige land har høyere toll, og en slik tilnærming kunne være en måte å ta hensyn til utvikling på. Variasjonen mellom u-land, slik det framgår i figur 3, innebærer at dette er en urettferdig metode. Dette betyr at de som har "gitt mest" allerede må gi enda mer. Da er det bedre å ha en felles A for alle u-land, som betyr at de med lavest toll slipper billigere. Enda bedre hadde det vært å differensiere mellom ulike u-land, for eksempel slik at lavinntektsland, mellominntektsland og høynntektsland hadde forskjellig A . Dette er imidlertid uhyre kontroversielt blant u-landene, slik at det neppe er en realistisk mulighet i øyeblikket. For å utvikle et handelssystem med en bedre differensiering ut fra utviklingsnivå hadde imidlertid dette vært en fordel.

Det er vanskelig å spå hvor NAMA-forhandlingene om formel vil ende. Figur 4 er identisk med Pakistans forslag; med $A=6$ for industriland og $A=30$ for utviklingsland. At Pakistan har foreslått dette, viser at det også blant utviklingsland er støtte for relativt betydelige tollkutt.

Et viktig forhold er at toll for typiske u-landsvarer er høyere enn for NAMA generelt. For eksempel har både EU og USA tollgjennomsnitt på rundt 4% for NAMA totalt, men 11-12% for klær. Beregninger i Anderson og Martin (2005), der det er tatt hensyn til frihandelsavtaler, viser at tekstiler og klær på verdensbasis møtes med langt høyere toll enn industrivarer generelt. I industrilandene møtes tekstiler og klær med 7-8% toll mens andre NAMA-varer betaler 1-2%. I utviklingslandene innkreves 15-20% toll for klær men 7-9% for andre NAMA-varer.

En viktig implikasjon av dette er at en ikke-lineær formel vil føre til sterkere reduksjoner i toll for varer av særlig interesse for utviklingsland. Hvis for eksempel industrilandene bruker en sveitsisk formel med $A=6$ blir en tollsats på 12% redusert til 4%. En ikke-lineær formel kan dermed gi betydelige reduksjoner i

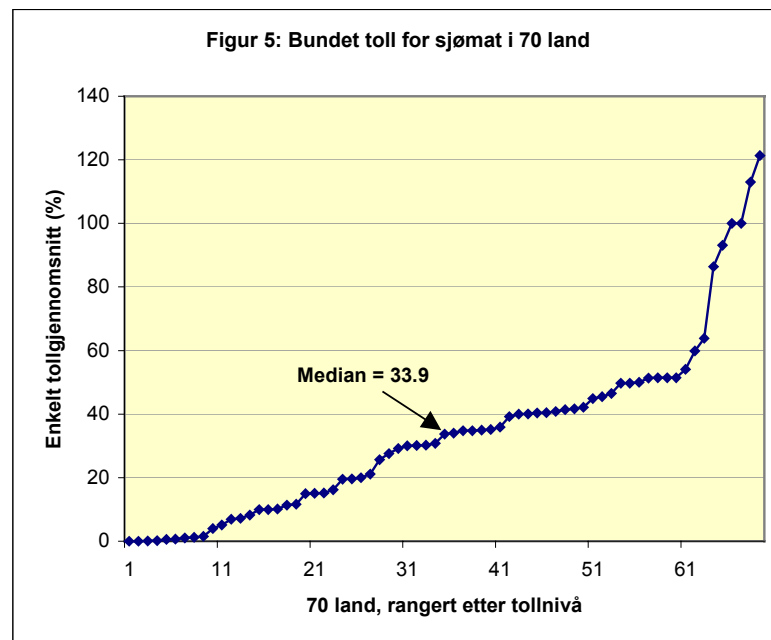
tollen som møter u-landenes eksport. For Norge er det i denne sammenheng ”flaks” at fisk er en u-landssektor som også har høyere toll enn NAMA-gjennomsnittet, fordi dette i noen land betyr sterkere tollkutt.

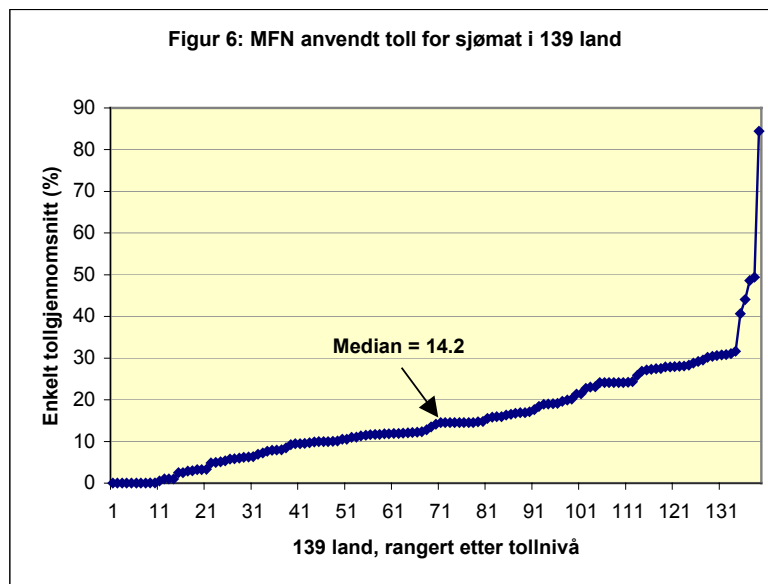
- **Tollbarrierer for sjømat er noe høyere enn for NAMA generelt. Et land midt på treet blant WTOs medlemmer har bundet toll for fisk på gjennomsnittlig 34%, og anvendt toll på 14%.**

Som følge av sjømatsektorens særlige betydning for Norge skal vi i det følgende belyse tollbarrierene for denne mer i detalj, samt virkningene av ulike metoder for tollreduksjon.

For industrisektoren for øvrig viser Maurseth (2003) at det særlig er norsk kjemisk industri som kan tjene på tollreduksjoner i WTO. Maurseths analyse predikerer at en halvering av tollsatsene kan føre til økt industrivareeksport i størrelsesorden 400 mill. NOK. Et viktig moment her er at fiskerinæringen er mer ”globalisert” ved at eksporten er spredd til flere land, mens norsk industrivareeksport i større grad er rettet mot EU der tollene er null allerede (se Melchior 2004a). På sikt må det imidlertid antas at også industrinæringen globaliseres mer slik at tollene i ikke-europeiske markeder blir viktigere.

Figurene 5 og 6 (basert på Melchior (2006)) viser hvilke tollbarrierer som møter sjømateksporten globalt.

I figurene er EU-25 en observasjon slik at antall land i realiteten er 94/163 land. I figur 6 har vi tatt med noen ikke-medlemmer, men fordelingen av tollsatsene for disse er nokså lik den vi finner for WTO-medlemmer. Figurene viser at:

- Bundet toll for sjømat er stort sett jevnt fordelt mellom null og 60%, men noen få land høyere enn dette.
- Anvendt toll for sjømat er stort sett jevnt fordelt mellom null og 30%, men noen få land høyere enn dette.

Medianen viser det land som splitter fordelingen i to; dette er et land ”midt på treet”. Medianen er 34% for bundet toll og 14% for anvendt. Dette viser at det er mye luft i tollsatsene.

I Melchior (2006) påvises at tollen for sjømat i gjennomsnitt er noe høyere enn for andre NAMA-varer. Dette gjelder sterkest for anvendt toll. Som vi har sett tidligere, er bindingsgraden også lavere for sjømat. Det er dermed slik at sjømat er litt mer beskyttet enn industrivarer.

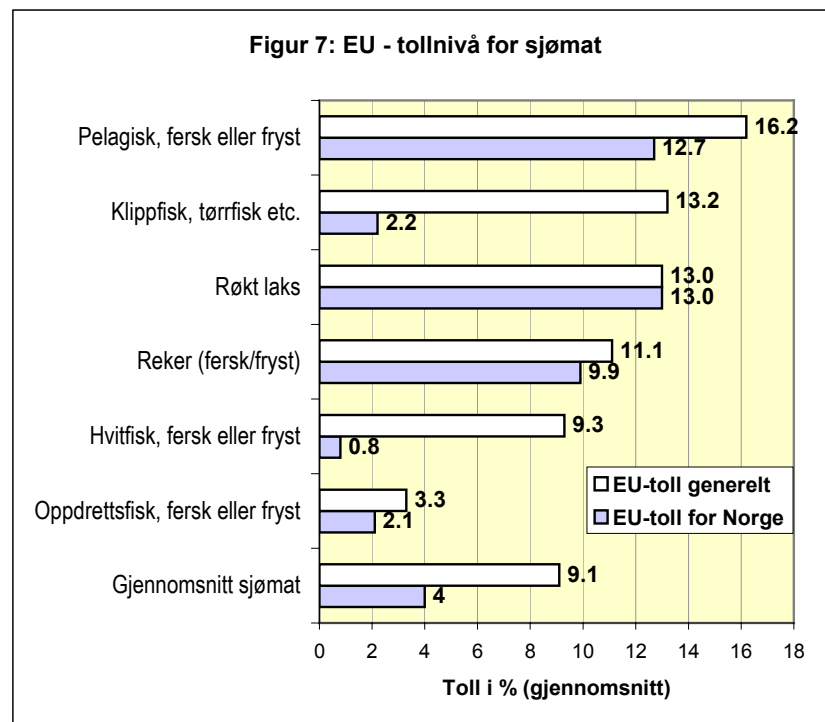
Figurene ovenfor gir et realistisk bilde av hva man står ovenfor i WTO. Det er likevel en del viktige kvalifikasjoner til disse resultatene:

- Figurene viser enkle gjennomsnitt og alle land er behandlet som like viktige. Siden mange små utviklingsland har høy toll, gir dette et skjevt bilde av hvilken toll sjømatsektoren i virkeligheten møter med dagens handelsmønster. Hvis vi veier tollene med landenes økonomiske størrelse, synker gjennomsnittet for bundet toll fra 34 til 8%.
- Mens det i gjennomsnitt er et stort gap mellom anvendt og bundet toll, gjelder dette slett ikke alle. For eksempel har Norges viktigste marked, EU, nesten ikke luft i tollene. Dette gjelder også det nest viktigste markedet, Japan, men her er 10% av tollinjene ubundet.
- I en del markeder er frihandelsavtaler og tollpreferanser viktige. I tillegg til EU/EØS har EFTA nå frihandelsavtaler med

- 11 land i Middelhavsområdet, to i Amerika (Mexico, Chile) og to i Asia (Singapore, Korea). Dette betyr at Norge møter lavere toll i disse markedene.
- Tollen kan variere betydelig mellom varer, slik at gjennomsnitt ikke alltid gir et riktig bilde av tollene for de fiskeslag som Norge eksporterer.

➤ **En ”sveitsisk” formel med lav koeffisient kan føre til betydelig reduksjon i tollene som norsk sjømat møter i EU.**

Som nevnt er det i EU liten avstand mellom bundet og anvendt toll. Figur 7 (fra Melchior (2003a)) viser hvilken toll norsk sjømateksport møter i EU-markedet. Figuren tar ikke hensyn til tollfrie kvoter, og tollene er derfor overvurdert for en del varer.⁶ Det er benyttet en veiingsmetode som betyr at tallene avviker fra enkle gjennomsnitt. For eksempel er MFN anvendt toll for sjømat i EU lik 11.7% med et enkelt gjennomsnitt, mens vi her finner 9.1% som følge av metoden som er brukt (vi utelater de tekniske detaljene her).

Det er betydelig variasjon mellom de ulike fiskeslagene. Spesielt for pelagisk fisk (sild, makrell etc.) og røkt laks møter Norge høy

⁶ For eksempel ble det etter forhandlingene knyttet til EUs utvidelse i 2004 etablert tollfrie kvoter for pelagisk fisk innenfor kvanta basert på tidligere norsk eksport til søkerlandene i øst. For en betydelig del av eksporten av slike varer er det derfor ikke toll.

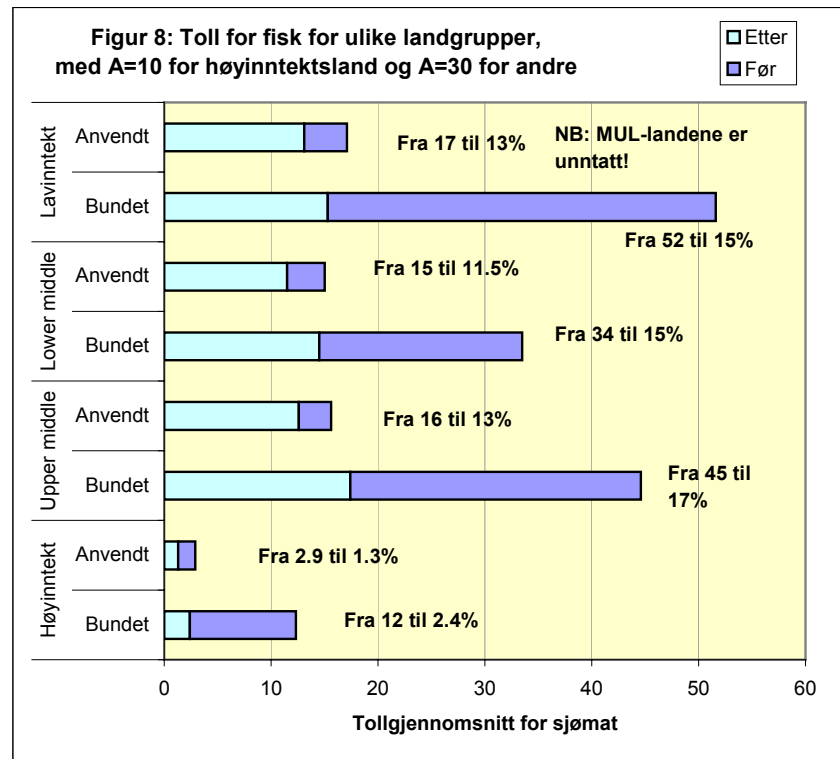
toll. For hvitfisk derimot har vi lav toll som følge av tollpreferanser, og her kan WTO-liberalisering undergrave vår tollfordel ved å redusere tollene for andre land. Hvis man for eksempel bruker en sveitsisk formel med $A=11$, blir den toll Norge møter i EU i gjennomsnitt redusert med 37%. Med $A=5.5$ blir reduksjonen 50%. For de høyeste tollsatsene blir reduksjonen mye større.

- **For WTO som helhet betyr luft i tollsatsene at reduksjon i bundet toll har mye lavere effekt på anvendt toll. Hvis all bundet toll for fisk reduseres med 40%, blir reduksjonen i anvendt toll på bare 9% (gjennomsnitt for 66 land). Denne reduksjon omfatter bare de 60% av toll-linjene som er bundet.**

Vi skal i det følgende illustrere virkningene av ulike formler for fiskerisektoren. Vi gjør det nå mer nøyaktig enn i figur 3 ved å bruke data for hver enkelt tollinje i hvert land. Vi inkluderer bare land der mer enn 1/3 av tollinjene for fisk er bundet, og får da med 66 land. Vi deler disse inn i fire grupper etter inntektsnivå, og undersøker hvordan ulike formler for tollreduksjon slår ut. Tabell 2 (fra Melchior (2006)) viser opprinnelig toll samt endringene for de ulike landgruppene.

Tabell 2: Betydningen av "luft i tollsatsene" for sjømat					
	Inntektsnivå				Alle land
	Høyt	Øvre mellom-	Lavere mellom-	Lavt	
Antall land omfattet	15	13	22	16	66
Bundet toll, snitt før reduksjon	12.3	44.6	33.5	51.6	35.3
MFN anvendt før reduksjon	2.4	17.4	14.5	15.3	12.5
Formel	Bundet toll, etter reduksjon				
30% proporsjonalt kutt	8.6	31.2	23.4	36.1	24.7
40% proporsjonalt kutt	7.4	26.8	20.1	30.9	21.2
Sveitsisk formel med A=30	5.3	15.6	15.0	17.1	13.4
Sveitsisk formel med A=20	4.4	12.1	11.9	13.0	10.5
Sveitsisk formel med A=10	2.9	7.3	7.3	7.6	6.4
Formel	Gjennomsnittlig % reduksjon i bundet gjennomsnitt				
30% proporsjonalt kutt	26	30	30	30	29
40% proporsjonalt kutt	35	40	40	40	39
Sveitsisk formel med A=30	26	55	52	62	49
Sveitsisk formel med A=20	32	63	61	71	57
Sveitsisk formel med A=10	44	76	75	82	70
Formel	MFN anvendt toll, etter reduksjon				
30% proporsjonalt kutt	1.8	16.4	13.6	15.1	11.8
40% proporsjonalt kutt	1.6	15.5	12.8	15.0	11.3
Sveitsisk formel med A=30	1.8	12.6	11.5	13.1	9.9
Sveitsisk formel med A=20	1.6	10.5	10.0	11.0	8.4
Sveitsisk formel med A=10	1.3	6.7	6.8	7.0	5.6
Formel	Gjennomsnittlig % reduksjon i anvendt gjennomsnitt				
30% proporsjonalt kutt	9	6	6	2	6
40% proporsjonalt kutt	13	11	10	3	9
Sveitsisk formel med A=30	7	21	15	12	14
Sveitsisk formel med A=20	9	31	24	25	22
Sveitsisk formel med A=10	14	52	46	50	41

Denne tabellen kan brukes som en omtrentlig veiviser for hvordan ulike formler slår ut. For eksempel kan vi illustrere effekten av en sveitsisk formel med A=10 for industriland og A=30 for de andre. Dette framgår av figur 8, som er konstruert på grunnlag av tabellen.

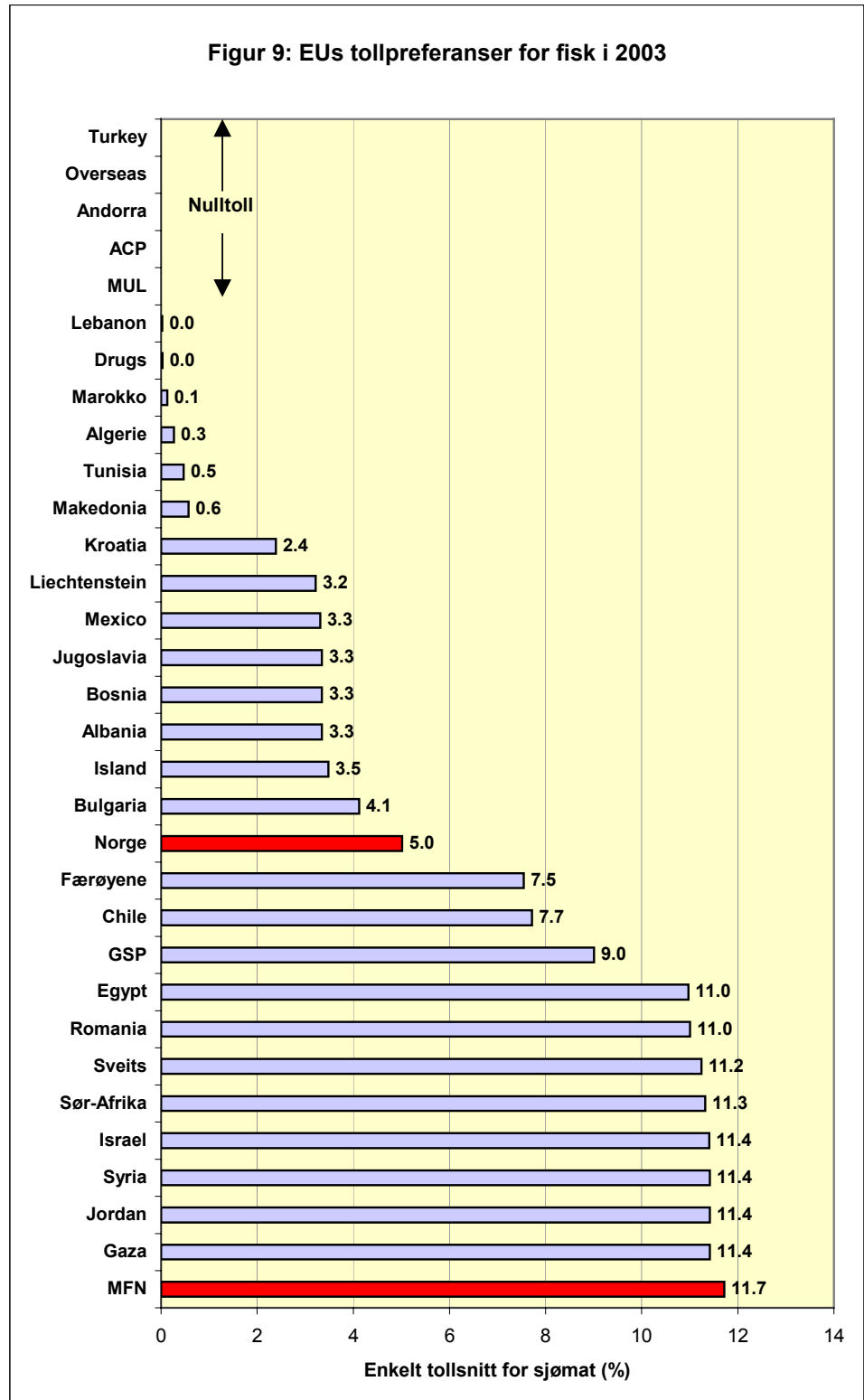
Størstedelen av tollreduksjonene gjelder luft, mens endringene i anvendt toll er moderate. Bak disse gjennomsnitt skjuler det seg likevel viktige variasjoner, slik at tollreduksjonene i noen tilfeller har klar effekt. For eksempel blir MFN anvendt toll i EU redusert fra 11.7 til 4.9%. Japans toll blir redusert fra 4.8 til 3%.

➤ **WTO-liberalisering styrker Norges posisjon i EU-markedet fordi EUs egne preferanser blir undergravet.**

I noen markeder er tollpreferanser viktige for handelen. Tollpreferanser kan skyldes frihandelsavtaler eller tollpreferanser for u-land (GSP) (for en oversikt, se Melchior 2004a, eller Melchior 2005a). Virkningen av tollreduksjon på eksporten avhenger ikke bare av hvordan ens egen toll blir endret, men også hva som skjer med andre leverandører.

For norsk fiskerinæring er et viktig spørsmål hvordan dette slår ut i EU. Figur 9 viser EUs kompliserte system for tollpreferanser i 2003.⁷

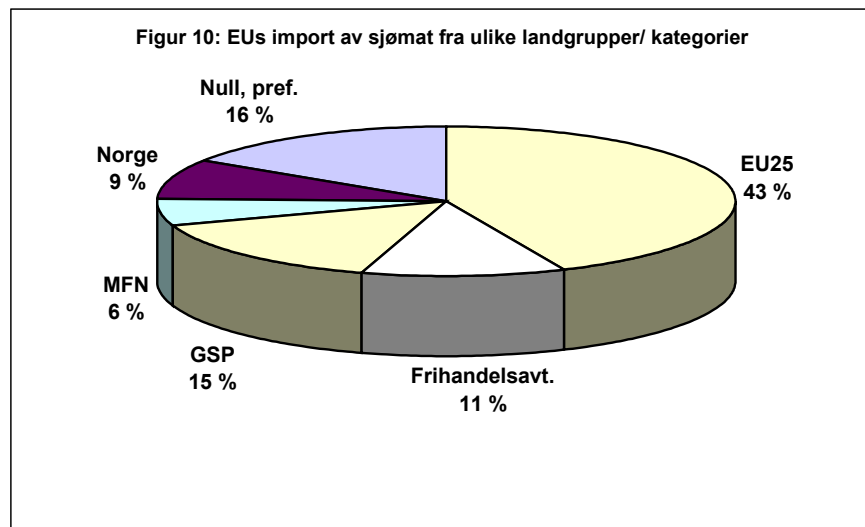
⁷ EUs system for tollpreferanser for u-land ble revidert i juli 2005. Det ble da gjennomført en viss reduksjon i tollene for fisk under GSP, og dette er ikke tatt hensyn til i figuren. På samme tidspunkt ble også EUs tollpreferanser for "countries fighting drugs" (Pakistan og 11 land i Sør-Amerika) avskaffet fordi det var underkjent i WTO. Det kan også være endringer i tollnivået i enkelte av frihandelsavtalene siden 2003, for eksempel er tollene for Chile redusert noe mer gjennom den gradvise nedtrapping i avtalen. I figuren har vi utelatt de 10 land som ble EU-medlemmer i 2004.

Vi ser at GSP betyr en ganske moderat tollreduksjon for fisk, mens Norge ligger midt på treet med toll på 5% (enkelt gjennomsnitt). For de minst utviklede land (MUL) og ACP-landene (78 land i

Afrika, Karibia og Stillehavet) og i noen frihandelsavtaler er det null toll.

Liberalisering i WTO betyr at MFN anvendt toll reduseres, samt tollene i frihandelsavtaler og preferanseordninger hvis reduksjonen i MFN-toll er stor nok. For de land som har null toll, vil tollfordelen bli undergravet – dette omtales som ”preferanseerosjon”. For eksempel vil Norges tollpreferanser for hvitfisk bli undergravet, mens det for pelagisk fisk og røkt laks er entydig slik at Norges posisjon bedres. Hva er totaleffekten? En viss pekepinn får vi ved på se hvor mye import av fisk det er under de ulike regimene. Dette vises forenklet i figur 10.

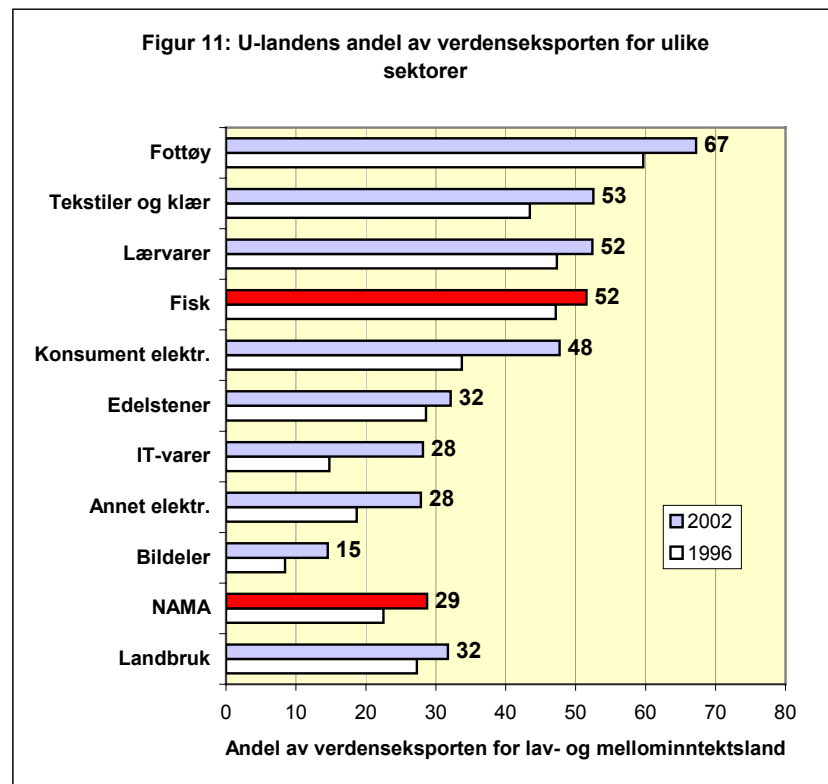
43+16=59% av importen er tollfri allerede fordi den kommer fra EU selv (43%) eller fra de u-land som har null toll under ordningene for ACP og MUL (16%). For disse vil det skje en viss preferanseerosjon som følge av WTO-liberalisering. For importen under MFN-vilkår vil WTO-liberalisering med sikkerhet føre til en forbedring, og dette gjelder med stor sannsynlighet også land som Kina og Thailand, som er i gruppen med ordinær GSP. 9% av EUs import av fisk kommer fra Norge. Norge er midt på treet tollmessig, men vil spesielt tjene på at EUs egne preferanser blir undergravet.⁸

- **Det er foreslått at tollene skal elimineres helt for utvalgte sektorer av særlig interesse for u-land. Sjømatsektoren forsvaret sin plass blant disse sektorene. Over halvparten av verdenseksporten av fisk kommer fra lav- og mellominntektsland, og denne eksporten er spredd på relativt mange land inkludert svært fattige.**

⁸ Konkurransforholdet til MUL og ACP er antakelig mindre direkte, fordi disse eksporterer andre fiskeslag enn Norge. Dette har vi imidlertid ikke undersøkt nærmere.

Som nevnt tidligere vil en ikke-lineær formel i seg selv gi sterkere reduksjoner i tollene for sentrale u-landsvarer som tekstiler og klær. I tillegg er det foreslått å eliminere tollene helt for sektorer av særlig interesse for u-land. I 2003 ble sju spesifikke sektorer foreslått: Tekstiler og klær, fisk, bildeler, elektriske og elektroniske varer, edelstener og perler m.v., lærvarer og fottøy. Analysen i Melchior (2004b) tyder på at de fleste av disse (bildeler er et unntak) fortjener sin plass som sektorer av særlig interesse for utviklingsland.

For Norge er det av særlig interesse at sjømat kvalifiserer som en sektor av særlig interesse for u-land. Figur 11 viser for eksempel andelen for lav- og mellominntektsland i 1996 og 2002 for de sju sektorene (elektriske/elektroniske varer er splittet i tre undergrupper). For sammenlikningens skyld vises også NAMA totalt samt landbruksvarer.

Vi ser at fisk kommer godt ut i sammenlikningen. U-landenes andel har økt for alle sektorer fra 1996 til 2002.

Tabell 3 (med kolonne 3 fra Melchior (2004b)) sammenlikner fisk med utvalgte sektorer langs flere dimensjoner:

Tabell 3: Er fiskerinæringen en u-landsnæring? Ulike indikatorer				
	U-landenes andel av verdens eksport 2002	MUL-landenes andel av verdens eksport 2002	Konsentrasjonsindeks (fra 0 til 1)	Andel av u-landenes NAMA-eksport 2002
Tekstiler og klær	53	2.8	0.20	23.2
Fisk	52	3.2	0.11	1.8
Konsument-elekt.	48	0.0	0.25	5.4
NAMA totalt	29	0.6	n.a.	100
Landbruk	32	0.9	n.a.	(8.8)

I tillegg til den relativt høye u-landsandelen ser vi at MUL-landene har en høy andel for fisk (faktisk den høyeste for alle 7/9 sektorer). I den fjerde kolonnen vises en konsentrasjonsindeks. Denne har maksimumsverdien 1.00 hvis ett u-land står for hele u-landseksporten, og et minimum (som avhenger av antall land) hvis eksporten er helt likt fordelt mellom u-landene. Sjømat ligger klart lavere enn både tekstiler/ klær og konsumentelektronikk. Helt til høyre ser vi imidlertid at sjømatsektoren ikke er imponerende stor; tekstiler og klær er mye større i verdi. Merk også hvor liten landbrukseksporten er sammenliknet med NAMA; dette er vist selv om landbruksvarene naturligvis ikke er en del av NAMA.

➤ **Den ”norske formel” innebærer at landene får en mindre streng formel dersom de er mer liberale på andre områder i NAMA-forhandlingene**

I NAMA-forhandlingene har Norge lansert et eget formelforslag.⁹ Dette er en modifisert variant av den sveitsiske formel, på følgende form:

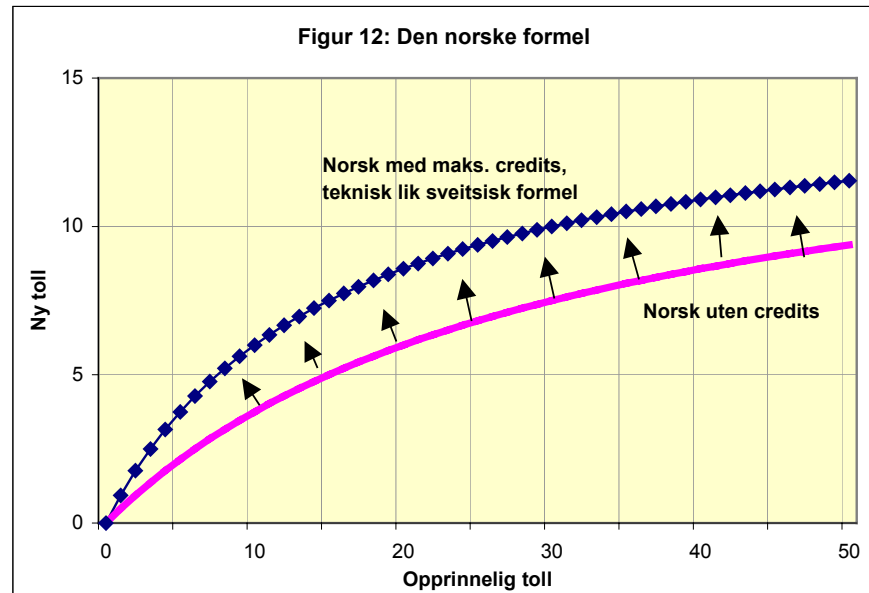
$$t_1 = \frac{A t_0}{C + t_0} \quad A \leq C \leq C_{\max}$$

Sammenliknet med den sveitsiske formel er A i nevneren erstattet med C, og det er forutsatt at C er minst like stor som A. I forslaget antas at C starter på et visst maksimumsnivå C_{\max} , og så reduseres i retning av A dersom et land gjør andre ”gode ting” i forhandlingene og dermed kan ”slippe billigere”. Landene får ”credits” ved a) å delta i sektor-liberalisering, b) binde tollene og c) unnlate å bruke rettigheter til å unnta sensitive varer fra kravene til tollreduksjon.

Figur 12 illustrerer hvordan formelen slår ut, med $A=15$ og $C_{\max}=30$. Også i dette tilfellet er det hensikten å ha ulike parametre

⁹ Se WTO-dokument TN/MA/W/7/Add.1, datert 11.3.2005.

for industri- og utviklingsland, men vi nøyer oss med et sett kurver for å vise prinsippet.

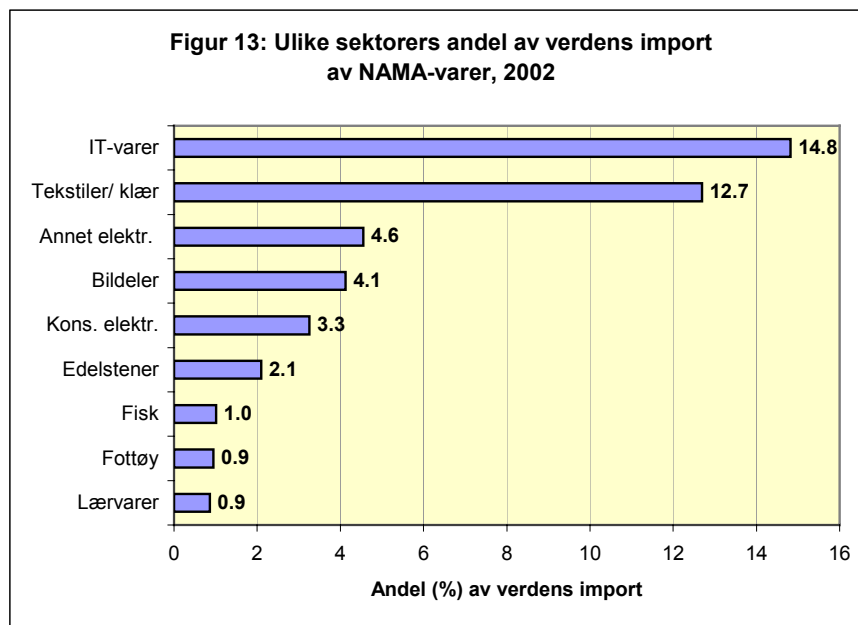
Pilene er tenkt å illustrere hvordan kurven skifter oppover i diagrammet (krav til tollreduksjon blir mindre) ettersom et land får mer ”credits”.

Den norske formel kan neppe bety full kompensasjon for sektorliberalisering, slik at det samlede krav til liberalisering er det samme uansett om et land foretar sektorliberalisering eller ikke. Grunnen er at tollene er så høye for u-landssektorene: Hvis man innfører nulltoll for tekstiler og klær, har man allerede foretatt en kraftig tollreduksjon i gjennomsnitt. Hvis dette skulle kompenseres fullt ut med mindre tollreduksjon for andre næringer, måtte det skje drastiske endringer i formelen. Sektorliberalisering er ment å være et ”ekstra skritt” for å liberalisere til fordel for u-landene, og sektorliberalisering vil derfor bety at man går lenger i retning av liberalisering. Dette er jo også hensikten.

Det ville være en misforståelse å si for eksempel at ”den norske formelen er mer radikal enn den sveitsiske”. Dette avhenger av parameterne i formelen, og bestemmes ikke av den matematiske formen.

➤ **Unntak for sensitive produkter kan gjøre det mulig for u-land å unnta fiskerisektoren fra tollreduksjoner**

Det er foreslått at u-landene skal kunne unnta en viss andel av toll-linjene fra formelen. I dokumentene fra sommeren 2004 var en andel på 5% nevnt. Figur 13 viser, for å gi en følelse av størrelsesordenen, andelen av verdens NAMA-import for ulike sektorer (de samme som i figur 11).

Hvis andelen som kan unntas er på 5%, vil det være umulig å unnta hele tekstilsektoren. Fisk, derimot, står for bare 1% av verdens import av NAMA-varer, og rommes derfor innenfor en slik "kvote".¹⁰ Siden fisk er mer beskyttet enn NAMA-gjennomsnittet, er det sannsynlig at noen land ville ha med fisk blant de sensitive varene. Hvis industrilandene hadde fått en slik adgang hadde dette vært en fare i EU og Japan, men dette synes så langt ikke som et aktuelt utfall av forhandlingene.

- **Norsk sjømateksport møter en tollbelastning på 1.1-1.4 milliarder NOK, og en WTO-avtale kan fjerne 3-400 millioner av dette. Dette er basert på illustrative anslag og naturligvis usikkert før vi vet resultatet av forhandlingene.**

Vi vil her ikke foreta en fullstendig analyse men gi noen indikasjoner. Det er viktig å skille mellom effekten på kort sikt i de etablerte markedene, og effekten på lang sikt av at nye markeder åpnes og gradvis øker i betydning. Den sistnevnte effekten er vanskelig å kvantifisere fordi dagens eksport er liten, og vi ennå ikke har modeller som kan tallfeste hvordan nye markeder "tar av". For eksempel har Norges eksport av fisk til Ukraina blitt mer enn 15-doblet fra 1998 til 2004, da nivået var rundt 750 mill. NOK. Hvordan skulle vi spådd dette på forhånd? Eksportveksten er forårsaket dels av bedre markedsadgang, men også den generelle utvikling i landet. Dette kan også skje i nye land som for eksempel India.

¹⁰ Andelen varierer noe mellom de enkelte land. Andelen for fisk i NAMA-importen er under 1% for 74% av landene og under 2% for 91% av landene.

En første pekepinn om den kortsiktige effekten av liberalisering kan vi få ved å regne ut hvor mye toll som betales for fiskeimport fra Norge, og hvordan denne kan bli redusert som følge av WTO. En slik beregning av faktisk betalt toll vil undervurdere betydningen av toll, fordi det er lite handel der tollene er høyest. Den er likevel av interesse for å indikere størrelsesorden samt betydningen av ulike land.

I tabell 4 har vi laget et anslag for dagens tollbelastning i de 30 land der det i dag betales mest toll for import fra Norge, samt et anslag for hvor mye tollene kan tenkes å bli redusert som følge av en formel. Siden utfallet av forhandlingene er ukjent, er dette en illustrasjon og ikke noe mer. I vedlegg A gis en teknisk redegjørelse for beregningene. Hvis for eksempel sjømat skulle oppnå sektor-liberalisering i WTO, vil naturligvis utfallet bli et annet.

Tabell 4: Hva kan en WTO-avtale bety for dagens tollbelastning? En omtrentlig illustrasjon av kortsiktige virkninger av tollreduksjon.

Land	Eksport 2004	Anslag toll		Anslag tollreduksjon		Koeffisient i formel	Merknad
	Mill. NOK	Mill. NOK	%	% av anvendt toll	Mill. NOK		
EU	16322	517.4	3.2	48	248.4	6	
Russland	2472	254.6	10.3	0	0		Ikke WTO
Japan	2550	140.7	5.5	34	47.8	6	
Kina	837	98.9	11.8	23	22.8	Se tekst	Nylig medlem
Ukraina	745	56.1	7.5	0	0		Ikke WTO
Brasil	703	42.9	6.1	2	0.9	30	
Taiwan	152	26.8	17.6	27	7.2	Se tekst	Nylig medlem
Korea, Rep.	194	21.7	11.1	34	7.4	30	Frihandelsavtale klar
Hviterussland	133	13.9	10.4	0	0		Ikke WTO
Dominikanske Rep.	101	10.2	10.1	18	1.8	30	
USA	851	9.8	1.2	46	4.5	6	AD-toll ikke med
Angola	25	8.6	35.0	0	0		MUL
Vietnam	27	7.9	29.9	0	0		Ikke WTO
Nigeria	78	6.1	7.8	0	0	30	
Thailand	114	5.9	5.2	24	1.4	30	
Sør-Afrika	28	5.4	19.2	0	0	30	Frihandels-forh.
Kongo, Rep.	21	5.0	24.1	0	0		MUL
Kongo, Dem. Rep.	36	4.8	13.3	0	0		MUL
Venezuela	17	3.3	19.6	54	1.8	30	
Israel	146	3.0	2.1	0	0	30	Frihandelsavtale
Jamaica	74	2.9	4.0	46	1.3	30	
Bhutan	7	2.2	30.0	0	0		MUL
Elfenbenskysten	14	1.9	13.4	2	0.0	30	88% ubundet
Dominica	8	1.2	15.7	0	0	30	99% ubundet
Barbados	4	1.0	27.5	0	0	30	99% ubundet
India	3	0.9	30.0	1	0.0	30	
Egypt	15	0.9	5.9	24	0.2	30	Frihandels-forh.
Indonesia	16	0.8	5.0	0	0	30	
Kambodsja	10	0.8	8.3	0	0		MUL
Benin	4	0.8	20.0	0	0		MUL
Sum 30 land	25707	1256	4.9		346		

Merknad: De 30 land mottok i 2004 95.4% av Norges sjømatekспорт. I følge en beregning for 100 land (med EU-25 som ett) stor disse land for 99.5% av tollbelastningen. Viktige handelspartnere som ikke er dekket har lav toll, enten på MFN-basis (Canada, Hongkong) eller som følge av frihandelsavtaler (Mexico, Tyrkia, Sveits, Singapore, Island).

Beregningene er gjort med følgende forutsetninger:

- Sveitsisk formel med $A=6/30$ for henholdsvis industri-og u-land.
- Halvparten av reduksjonen som følger av en formel for nylig tiltrådte medlemmer (Kina, Taiwan).
- Ingen reduksjon for MUL.

- Ingen reduksjon i anvendt toll for ubundne toll-linjer.
- Ingen reduksjon for ikke-medlemmer.

Noen av disse forutsetningene kan diskuteres, og noen av dem er noe vilkårlige. Vi gjentar derfor nok en gang at dette er en illustrasjon snarere enn et anslag på resultatet.

Betydningen av EU og Japan framgår med all tydelighet. Av de nærmere 1.3 milliarder NOK som betales i toll, faller over halvparten på disse to.¹¹ Mye toll betales også i Russland og Ukraina, men her er det antatt ingen reduksjoner som følge av at de ikke er WTO-medlemmer. 296 av de 346 mill. NOK i redusert toll faller på EU og Japan. Dette viser at en betydelig del av den kortsiktige virkningen av en WTO-avtale faller på disse store markedene. Når tollreduksjonen for EU ikke er enda større, skyldes det at vi har frihandels-preferanser for en del varer. For Japan er en del tollinjer ubundet og det begrenser virkningen.

Det er ellers instruktivt å studere tollreduksjonene i tabell 4 fordi de også viser hvordan ulike ”fotnoter” og unntak slår ut:

- 6 av landene er MUL, slik at det ikke blir noen reduksjon.
- For mange utviklingsland er tollreduksjonen svært liten på grunn av ”luft i tollsatsene” (se for eksempel Brasil, India, Indonesia) eller at tollen stort sett er ubundet (for eksempel Elfenbenskysten, Dominica, Barbados).
- To av landene (Kina og Taiwan) er ”recently acceded members”, vi har her noe vilkårlig antatt at de får halvparten av reduksjonen som følger av en formel. Dette er ment å illustrere at slike land kan få særbehandling.
- For noen av landene er frihandelsforhandlinger på gang eller avsluttet. I beregning har vi inkludert 7 mill. NOK i tollreduksjon for Korea, men her vil tollen bli fjernet, med overgangsordninger, som følge av den nye frihandelsavtalen med EFTA. For Sør-Afrika og Egypt er forhandlinger på gang. Norge har frihandelsavtale med Israel men det er ikke full tollfrihet for fisk.

Oppsummert ser vi at det er ”merknader” for temmelig mange av landene, slik at formel-reduksjonen slår fullt ut bare i et fåtall tilfeller. Da har vi ikke tatt med muligheten for å unnta ”sensitive varer”, som kan redusere virkningen ytterligere.

Implikasjonen av dette er at man må gå relativt ”drastisk til verks” for at en WTO-avtale skal få stor effekt. Likevel er det klart at en tollreduksjon på nær 350 mill. NOK er av stor betydning i EU-markedet, som er viktig for norsk fiskerinæring, vil dette bety en stor forbedring. I forhold til u-landene vil en WTO-avtale være viktig på sikt, blant ved å fjerne luft i tollsatsene slik at reell liberalisering kan skje i senere forhandlinger.

Som nevnt er det viktig å se WTO i et langsiktig perspektiv. I praksis har GATT/WTO alltid vært et saktegående tog på dette

¹¹ Merk at tollfrie kvoter ikke er tatt hensyn til, og tollbelastningen i EU derfor er noe overvurdert. Merk at tollbelastningen for EU (3.2%) er lavere enn i figur 7, fordi vi ved beregning av tollbelastning bruker handelsveide gjennomsnitt. Vi bruker her et gjennomsnitt av to ulike beregninger for dette (2.9 og 3.44%).

området. I et langsiktig perspektiv er det viktig å bedre markedsadgangen i land som for eksempel Brasil, India og Indonesia i tabellen, og en rekke ”promillemarkeder” som ikke er tatt med. Tabell 4 illustrerer at WTO neppe betyr revolusjon over natten, men at vi må smøre oss med betydelig tålmodighet. Dersom utfallet av forhandlingene blir mindre radikalt enn den formel vi her har brukt som illustrasjon, blir virkningene enda mer begrensede enn det vi har vist.

Hvordan vil WTO påvirke eksporten? Vi skal ikke her foreta noen beregning av dette. På kort sikt betyr fjerningen av toll en umiddelbar gevinst for konsumenter og foredlingsindustri importlandene, særlig i EU og Japan. Denne besparelse vil øke etterspørselen etter norsk fisk i de ulike markedene. Virkningen vil bli sterkest der Norge i dag er handelspolitisk diskriminert. For eksempel har Norge en del toll-ulempen for pelagisk fisk, laks og reker i EU sammenliknet med Island, Færøyene og i økende grad Chile. For hvitfisk har vi imidlertid en klar fordel i EU sammenliknet med store leverandører som Kina og Thailand. Tollen har sterkest effekt når den fører til eller eliminerer forskjellsbehandling mellom ulike leverandører som lett kan erstatte hverandre.

Virkningene for hver leverandør er noe mindre når markedsadgangen endres likt for alle på en gang, slik det skjer i u-land med få frihandelsavtaler. Men dette er i ferd med å bli unntaket snarere enn regelen, som følge av at EUs, EFTAs og EUs nettverk av frihandelsavtaler blir stadig mer omfattende.

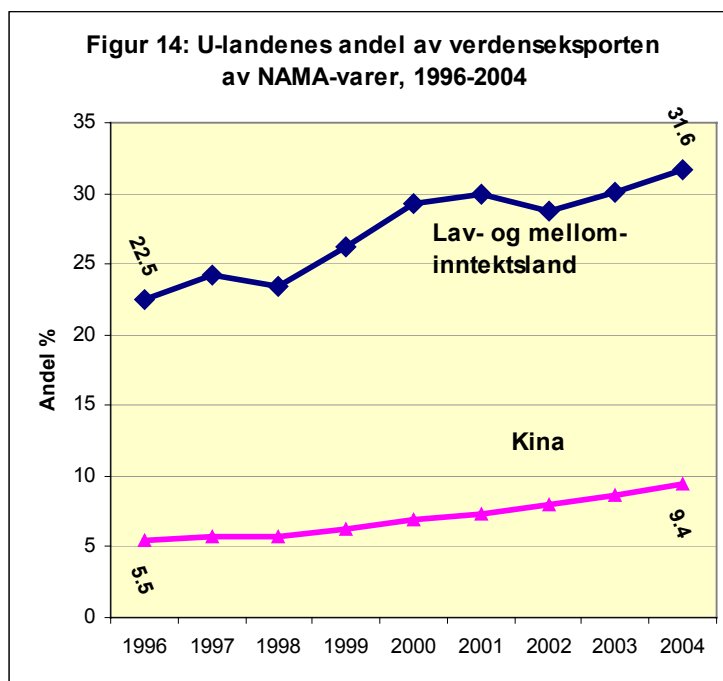
I økonomiske modeller brukes ”elastisiteter” som bestemmer hvor mye etterspørselen øker hvis tollene reduseres. Hvis tollene reduseres med en krone, hvor mye øker etterspørselen? Hvis alle fiskeeksportland får bedre markedsadgang samtidig, er det sannsynlig at dette forholdstallet ligger i størrelsesorden 1-2. Hvis tollreduksjonen gjelder bare en leverandør, er det mer sannsynlig at verdien er i området 3-5 eller kanskje i noen tilfeller opp til 10-12 (dersom konkurranseforholdet forrykkes mellom leverandører av svært like varer). I tilfellet Norge/WTO er en *hypotese* (dvs. det er ikke bevist!) at gjennomsnittsverdien kan være i området 2-3, slik at en tollreduksjon på 346 millioner NOK betyr at etterspørselen øker med 0.7-1 milliard NOK. Om dette slår ut i økt eksportvolum eller høyere pris, avhenger i hovedsak av tilbudssiden. For fangstfisk er tilbudet i stor grad bestemt av kvoter, slik at økt etterspørsel ikke kan møtes med økt volum. Da vil økningen i etterspørsel bety høyere pris. For oppdrettsnæringen er tilbudet på sikt mer fleksibelt, slik at økt volum er mer sannsynlig. Uansett vil sterkere etterspørsel være til fordel for eksportnæringen. Og selv uten å gå helt til bunns i elastisitets-beregningene kan vi nok si at ”det er sannsynlig med en eksportøkning på mange hundre millioner, kanskje i milliardklassen” som følge av en WTO-avtale. Beregningene foretatt av Gaasland (2003) ligger, hvis vi justerer for graden av tollreduksjon, i underkant men noenlunde i samme størrelsesorden.

Beregningene av mulige handelseffekter vil i praksis omfatte i hovedsak kortsiktige gevinster i de større og etablerte markedene, for eksempel EU og Japan. Kanskje er en like viktig effekten av WTO-liberalisering på sikt i ”promille-markeder” der dagens eksport er liten. Hvis tollene blir redusert fra 40 til 30 prosent i et marked der dagens eksport er nær null, er det vanskelig å kvantifisere effekten. På kort sikt vil den være liten, men på lang sikt kan liberalisering være avgjørende for at nye markeder ”tar av” og eksporten vokser.

- **Handel med industrivarer er en kraftig omfordelingsmekanisme til fordel for u-landene. Økningen i u-landenes andel av verdenseksporten fra 1996 til 2002 tilsvarer en eksportvekst på 717 milliarder dollar for u-landene.**

Hensynet til fisk er naturligvis bare en marginal del av NAMA-forhandlingene, der liberalisering av industrivarer er det viktigste. Dette reiser en rekke bredere problemstillinger knyttet til industrialisering og vekst, og vi skal her relativt kort kommentere enkelte problemstillinger. Det er imidlertid utenfor notatets rammer å gå til bunns i disse spørsmålene.

De siste år har utviklingslandenes andel av verdenseksporten av industrivarer økt dramatisk. Figur 14 viser dette.

U-landenes eksport av NAMA-varer er i perioden nominelt og i løpende verdi nesten tredoblet, og økningen i u-landenes andel tilsvarer i 2004-verdi en vekst på 717 milliarder USD. Til sammenlikning beregner Anderson og Martin (2005, 16) en

eksportvekst fra u-land som følge av NAMA på 57 milliarder USD. NAMA påvirker og griper inn i en viktig prosess der millioner av nye arbeidsplasser skapes i industrien i u-land. Som figuren viser står Kina for om lag halvparten av denne veksten, men det er flere med.

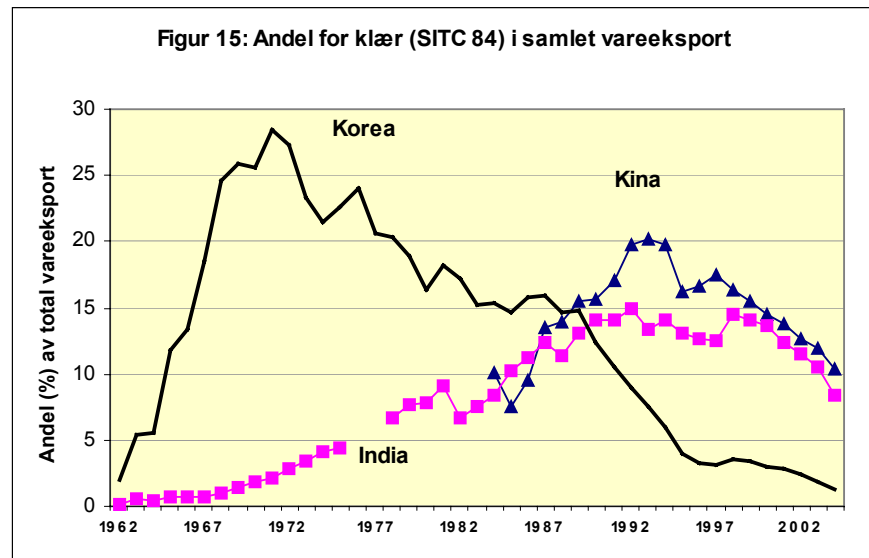
Denne industrivekst i u-land betyr en kraftig omstilling i verdensøkonomien. Det er ikke minst vertslandet for WTOs ministerkonferanse 2005 et eksempel på: Hongkongs industriarbeiderklasse ble, som følge av konkurransen fra Kina, redusert fra rundt en million til nær null på et par tiår. I USA og EU er det fortsatt betydelig frykt for omstillingspress. Norge har, med sin næringsstruktur, ikke den samme bekymring: Vi har for lengst fjernet tekstilrestriksjonene og sier ja takk til billige tekstiler fra u-land; vi har ingen stor ferdigvareindustri som frykter omstilling; og vi eksporterer råvarer som øker i pris på grunn av etterspørselen fra Asia. På 1980-tallet var Norge en "versting" på tekstilområdet mens vi i dag er blant de mest åpne og u-landsvennlige på dette feltet. Den siste tekstilkvote forsvant i 2002, og tollene er på full fart nedover. WTO-runden kan bidra ytterligere til dette, selv om Norge har bidratt uavhengig av WTO ved å redusere anvendt toll og øke tollpreferansene for u-land.

"Dette er jo bare Asia", vil noen si til veksten. Til det er det viktigste svaret: Asia er ikke "bare". Det er verdens folkerikeste region, og det er der flertallet av verdens fattige bor. Vekst og utvikling i Asia er derfor avgjørende for verden, selv om vi gjerne skulle sett mer vekst også i Afrika. MUL-landene, hvorav mange er i Afrika, står for 1.96% eller 1/50 av eksporten av NAMA-varer fra lav- og mellominntektsland. Utviklingen i de 49 andre femtidelen ivaretas derfor ikke av særvilkår for MUL. Her spiller WTO en viktig rolle, for å øke markedsadgangen.

Handel er ikke et nullsumspill, men motivert av gjensidige gevinster. Kina er ikke bare en eksportør men har også økt sin import dramatisk, og flere av nabolandene har hatt overskudd i handelen med Kina. Kina kan derfor være en drivkraft for vekst i regionen. Økonomisk vekst i land som Sør-Afrika, Mexico og Brasil er også viktig i de respektive regioner. WTO og i særdeleshet NAMA er viktig for at disse landene ikke skal oppføre seg som "merkantilister" som vil øke eksporten men begrense importen. Siden handel ikke bare bremses av toll men også av geografisk avstand (som følge av transportkostnader, språk, kultur, etc.) vil tollreduksjoner bety størst volumøkning i handelen innenfor geografiske regioner.

➤ **Eksport av klær er nå av avtakende relativ betydning i Kina og India.**

Vekst innebærer raske endringer i landenes næringsstruktur. Kina er kjent for billige klær, men andelen av klær i eksporten er allerede på full fart nedover. Dette vises i figur 15, der vi også har tatt med Korea og India for sammenlikningens skyld.

For Korea var toppunktet rundt 1970; etter dette har andelen klær i eksporten sunket jevnt og trutt og nærmer seg nå null. Det er interessant å observere at en tilsvarende "fjelltopp" er tidlig på 1990-tallet for Kina, og faktisk også India. Dette illustrerer hvordan spesialiseringsmønsteret endrer seg raskt.¹² Forhåpningen er at "neste pulje" i klesproduksjonen kan omfatte Afrika. Når vi i Norge er engstelige for hva som skjer når oljen tar slutt om flere tiår, får vi være glade for at ikke alle u-land tenker "hva skal vi gjøre når symaskinene er utslitt". Det er nok best å drive prosessen videre og la nye leverandører slippe til. Det er sannsynligvis dårlig hjelp til de fattigste å bremse opp denne prosessen. Det er smertefull omstilling knyttet til prosessen, men det hadde vært verre om alle sto på stedet hvil. Industrialiseringen i u-land er et kraftig bidrag til utvikling, og NAMA kan hjelpe den videre. Kina og India er enorme land og integreringen av disse i verdensøkonomien er en stor pille å svelge. Likevel er det avgjørende for utvikling at dette skjer. Markedsadgang er et bidrag til prosessen, men investeringer, utdanning og annen økonomisk politikk er vel så viktige faktorer. Det er viktig å ikke overdimensjonere tollens betydning.

¹² En mulig forklaring er at landene i den første utviklingsfasen er spesialisert i arbeidsintensiv eksport slik at all investering bidrar til vekst i denne eksporten. Fra et punkt blir landene diversifisert (begynner å produsere andre industrivarer), og fra dette punkt reduseres andelen for arbeidsintensiv produksjon i takt med ytterligere investeringer i kapitalutstyr og utdanning. For en handelsmodell som beskriver dette, se Melchior (2004c).

➤ **Tap av tollinntekt er en reell bekymring for lavinntektsland, og bør tas hensyn til i NAMA-forhandlingene.**

I en del utviklingsland utgjør toll en betydelig del av statsinntektene. Tollnedtrapping som ikke skjer parallelt med utvikling av andre skatteinntekter kan derfor svekke offentlige budsjetter og dermed ramme offentlige tiltak. I følge Baunsgaard og Keen (2005) utgjør toll i gjennomsnitt 25% av de offentlige inntekter i Afrika sør for Sahara. Disse forfatterne analyserer i hvilken grad tapte tollinntekter erstattes av andre inntektskilder. De finner at svaret er bekreftende for høyinntektsland og stort sett også for mellominntektsland, men ikke for lavinntektsland. I lavinntektslandene erstattes bare 30% av de tapte tollinntekter, og dette er derfor en reell bekymring ved handelsliberalisering.

Det er samtidig viktig å presisere at tollnedtrapping ikke alltid betyr tapte inntekter. Tollinntektene er null hvis tollen er null, men også null hvis tollen er så høy at det ikke er noen import. Hvis liberalisering skjer fra svært høye nivåer, kan derfor tollinntektene øke fordi importen øker. I skattelitteraturen er "Laffer-kurven" et uttrykk for dette – den viser at skatteinntektene når et maksimum på et midlere skattenivå. Forskning på området tyder på at maksimal tollinntekt oppnås for et nivå over 20%, men dette er usikkert og avhenger av hvilke varer som importeres.

Liberalisering fra svært høye tollnivåer vil derfor ikke nødvendigvis føre til redusert inntekt. Skatteinntekten vil heller ikke påvirkes av å redusere luften i tollsatsene. Med disse forbehold er dette likevel en reell bekymring. I NAMA er den i stor grad tatt hensyn til gjennom unntak for MUL, men det er all grunn til å ta slike argumenter fra andre land på alvor. Som påvist tidligere er det en del fattige land som har lav toll, og det er ikke rimelig at disse skal presses til kraftige reduksjoner. Hensynet til tollinntekter er også et argument for gradvis tollnedtrapping, slik at det blir tid til å utvikle andre inntektskilder.

➤ **Preferanse-erosjon er et reelt problem for noen land, men tapet for disse er lite sammenliknet med hva andre u-land kan tjene. Hensynet til preferanse-erosjon bør derfor tas alvorlig men ikke tillegges for stor vekt i forhandlingene. Handelsrettet bistand er et mulig tiltak for kompensasjon.**

Som følge av særlig gunstige tollpreferanser (GSP) for MUL-landene og, for EUs del, ACP-landene, kan WTO-liberalisering føre til at disse preferansene blir undergravet når andre land får bedre markedsadgang. Det fins etter hvert mange analyser av dette (for en drøfting og oversikt, se Melchior 2005b) og disse tyder på at

- problemet er betydelig for et begrenset antall land
- det er særlig knyttet til EU og landbruk, slik at en del av løsningen bør finnes av EU og ikke WTO

- det andre u-land kan tjene på bedre markedsadgang, er langt mer enn det MUL og ACP kan tape.

Samtidig som det er viktig å ta problemet på alvor, bør det ikke overdimensjoneres. Som nevnt står MUL for 1/50 av u-landenes NAMA-eksport. 80% av verdens fattige fins utenfor MUL. Det er urettferdig dersom problemer med eksporten fra MUL skal være til hinder for utvikling for de øvrige land som står for 98% av u-landenes eksport. Økt handelsrettet bistand til MUL er et mulig tiltak, men for ACP bør ansvaret for en løsning i større grad hvile på EU.

Hensynet til preferanse-erosjon er kommet åpent til uttrykk i WTO-forhandlingene, både fra MUL og ACP-land. Dette er nok et mer smertelig problem for u-landene enn det som er kommet til overflaten. De u-land som er fattige men ikke så "heldige" at de er på FNs MUL-liste, er neppe særlig glade dersom de nektes markedsadgang av hensyn til den litt fattigere naboen. Hvorfor skal Bangladesh få men ikke Indonesia og Pakistan? Hvorfor Tanzania men ikke Kenya?

I forhandlingene om sektorvis eliminering av toll i NAMA er det et paradoks at u-landene er den sterkeste brems. Fjerning av toll for tekstiler og klær ville utvilsomt være til fordel for u-land, men så langt synes det som om u-landene er den sterkeste bremsekloss. Frykt for omstilling og preferanse-erosjon er nok de viktigste grunnene tildette.

For Europas og kanskje dermed verdensøkonomiens del er det også viktig å huske at den kanskje viktigste preferanseerosjon er undergravingen av de rike landenes preferanser. NAMA undergraver de europeiske landenes egne preferanser for industrivarer, og vi klager ikke selv om dette åpenbart bedrer mulighetene for ikke-europeiske leverandører. For et par tiår siden hadde europeiske industrivareprodusenter betydelige tollpreferanser i regionen. Disse undergraves jevnt og trutt, og dette skaper et mer rettferdig globalt handelssystem ved å slippe til de u-land som er konkurransedyktige. Norge arbeider for frihandelsavtaler gjennom EFTA, men samtidig for liberalisering i WTO som gjør disse avtalene mindre diskriminerende (se Melchior 2004a). For at ikke frihandelsavtalene skal bli for dominerende i det globale handelssystemet, bør preferanse-erosjon oppfattes som en målsetning og ikke et problem. Vi vil med dette ikke bagatellisere for eksempel Mauritius' problem med sukkerregimet i EU, men anser det som urimelig at dette skal bidra til erosjon av WTO.

- **Selv om det fortsatt er uenighet, tyder litteraturen på at friere handel fører til vekst, men handel er bare et bidrag og andre forhold er vel så viktige.**

I debatten om NAMA er det også argumentert med at de fattige landene bør få beskytte sin industri i oppbyggingsfasen. Hvis de rike landene gir fri markedsadgang, mens u-landene slipper, kan

dette i følge argumentet føre til utvikling i sistnevnte. Eventuelt kunne u-landene øke handelen seg imellom gjennom handelsblokker. Det er også riktig påpekt at vekstlandene i Asia har benyttet seg av selektiv beskyttelse i sin vekstfase.

Oppfostringstoll er i debatten noen ganger motivert ut fra omstillingsproblemer; i den forstand at "handel er bra men skadelig hvis endringene skjer for raskt". Forskning om handel og utvikling (se for eksempel oversikten i Winters (2004), samt også Maurseth (2005)) har over tid tillagt omstillingsproblemer større vekt, og det er gode argumenter for at handelsliberalisering bør skje gradvis, og ledsages av politikkendringer på andre felter. I denne forstand er det gode grunner til å være "gradualist". Men dette er ikke noe argument mot WTO, for er det noe WTO er, så er det gradualist. Det er sannsynlig at handelsliberalisering har skjedd for raskt i en del tilfeller med strukturtilpasning, men dette er ikke WTOs skyld.

Et hovedproblem for WTO er at det ikke er politisk grunnlag for en passende differensiering mellom u-land. For eksempel kunne man si at MUL kan ha 30% toll, lavere mellominntektsland 15-20%, høyere mellominntektsland 10% og rike land null. Eller man kunne ha fire forskjellige formler for de ulike gruppene. En slik differensiering er imidlertid umulig på grunn av motsetningene, særlig mellom u-land. Dermed blir det bare MUL, industriland og resten, og resten er (selvoppnevnte) u-land med rett til samme behandling. "Fleksibilitet" for de fattigste kan dermed benyttes av ganske rike land. Resultatet blir at MUL får hva de vil, mens andre i for stor grad skjæres over en kam. Dette er et problem i WTO som hindrer en riktigere dosering av "gradualisme".

I sin mer "normale" versjon er oppfostringstoll ofte begrunnet ut fra en mer grunnleggende skepsis til at friere handel er bra for økonomisk utvikling. Her er vi enige med Winters (2004) som i sin gjennomgang konkluderer at "While there are serious methodological challenges and disagreements about the strength of the evidence, the most plausible conclusion is that liberalisation generally induces a temporary (but possibly long-lived) increase in growth. A major component of this is an increase in productivity." Det er ingen tvil om at "rike land handler mer", men ikke så lett å slå entydig fast om de er rike fordi de handler mer, eller om de handler mer fordi de er rike. Det er enighet i litteraturen om at handelsliberalisering bare er et aspekt ved utviklingsprosessen, og at andre aspekter er viktigere. Det er ikke grunn til å love gull og grønne skoger basert på NAMA alene, men handelen er et bidrag.

Det forhold at gevinstene ved handel i høy grad skyldes bedringer i produktivitet, er et viktig argument for at det er viktig med import, ikke bare eksport. Import er viktig for overføring av teknologi slik at egen liberalisering også er viktig for vekst. I tillegg kommer standard-lærdommer som at:

- Handel og import er også viktig for å stimulere konkurranse, bygge ned monopoler og hindre at nasjonale lobbyer får for sterk makt.

- Import er viktig for å høste gevinstene ved handel, gjennom produktutvalg, lavere priser og bedre ressursutnyttelse gjennom spesialisering.

I nyere teorier om handel og økonomisk vekst er det en del argumenter for ensidig proteksjonisme og for den saks skyld oppfostringstoll. Et problem er at gevinsten i regelen forsvinner dersom naboen følger samme strategi. Mot dette kunne argumenteres at hvis rike land gir de fattige fri adgang, er dette nok. Proteksjonisme mellom u-landene ville imidlertid i sterk grad begrense gevinstene. Mot denne tankegang kan det også hevdes at et innslag av gjensidighet er nødvendig for at u-landene i det hele tatt skal slippe til: Industrilandene aksepterer allerede friere handel som betyr en kraftig reduksjon i industrien i rike land. Hvis u-landene stenger sine markeder vil industrilandene ikke tjene på handelsliberalisering, og den politiske støtten for å gi markedsadgang til u-landene vil forsvinne. Drivkraften bak WTO har vært de gjensidige gevinster ved handel, og WTO vil forvitte dersom denne gjensidighet forsvinner. Dette er nok en hard realitet i WTO-forhandlingene.

Referanser

- Anderson, K. og W. Martin (eds.), 2005, *Agricultural trade reform and the Doha Development Agenda*, Palgrave macmillan/ the World Bank.
- Baungard, T. and M. Keen, 2005, Tax Revenue and (or?) Trade Liberalisation, IMF Working Paper No. 05/112.
- Gaasland, I., 2003, En numerisk modell for analyse av norsk bioproduksjon og foredling, Bergen: SNF rapport nr. 32/03.
- Maurseth, P.B., 2003, Tollnedtrapping for industrivarer i WTO: Virkninger for Norge. NUPI-notat 660.
- Maurseth, P.B., 2005, Trade and development – a selective review, NUPI-notat 681.
- Melchior, A., 2003a, Ikke en tollsats å gi: EU og norsk fiskerinæring, *Horisont* 3/2003:128-139.
- Melchior, A., 2003b, Virkninger for norsk sjømateksport av tollnedtrapping i WTO. Notat utarbeidet for EFF, januar 2003.
- Melchior, 2003c, Endringer i Girards formel: Tollberegninger for sjømat, notat utarbeidet for Fiskeridepartementet.
- Melchior, A., 2004a, EFTAs frihandelsavtaler – betydning for Norge, NUPI-notat 658.
- Melchior, A., 2004b, Sectorial tariff elimination in the WTO, notat utarbeidet or NHD, UD og FKD.
- Melchior, A., 2004c, North-South Trade and Wages with Complete Specialisation: Modifying the Stolper-Samuelson Relationship, NUPI Working Paper No. 666.
- Melchior, A., 2005a, GSP in the “spaghetti bowl” of trade preferences, NUPI Paper No. 683.
- Melchior, A., 2005b, Trade policy differentiation between developing countries under GSP schemes, NUPI Paper No. 685.
- Melchior, A., 2006, Tariffs in world seafood trade, Rome, FAO: *Fisheries Circular* No. 1016.
- Winters, L.A., 2004, Trade liberalisation and economic performance: An overview, *The Economic Journal* 114: F4-F21.

Vedlegg A: Anslag for tollreduksjoner for sjømat

Anslagene i tabell 4 er framkommet på følgende måte:

- Norsk eksport i 2004 er hentet fra COMTRADE-databasen og omregnet til NOK basert på gjennomsnittskursen i 2004.
- Anslag for handelsveid gjennomsnitt av anvendt toll er hentet dels fra TRAINS-databasen, og dels fra Melchior (2003b). Slike anslag er tilgjengelige for 94 land, tilsvarende 99.7% av eksporten. Anslagene for et flertall av landene er for 2003-2004, med noen observasjoner for 2001-2002 samt 2005 (med handel i 2004 som vekter). Der det foreligger flere anslag, er det brukt et minimum og et maksimum.
- Minimumsanslagene gir samlet tollbelastning på 1111 mill. NOK, mens maksimumsanslaget gir 1414 mill. NOK. Dette er basert på handelsverdien i 2004; med dagens høyere handel ville tallene bli høyere.
- De 30 landene i tabell 4 står for 99.7% av tollbelastningen, og er de 30 land med høyest tollbelastning i verdi. I tabell 4 er gjennomsnitt av minimums- og maksimumsverdier oppgitt.
- Basert på disse gjennomsnitt er mulig tollreduksjon beregnet.
- Anslag for tollreduksjon som følge av en sveitsisk formel med $A=6$ for industriland og $A=30$ for utviklingsland er basert på Melchior (2003c) og Melchior (2006), supplert med informasjon om Norges frihandelsavtaler. Disse anslag tar hensyn til eventuelle frihandelsavtaler, samt forskjell mellom bundet og anvendt toll. For tollinjer som ikke er bundet, antas at anvendt toll forblir uendret.
- Den prosentvise reduksjon i toll som slik framkommer, er så anvendt på gjennomsnittverdiene for toll.
- For de nylig tiltrådte WTO-medlemmer Kina og Taiwan er tollreduksjonen satt til halvparten av det som framkommer med en sveitsisk formel med $A=30$. Dette er vilkårlig, men ment å illustrere at nylig tiltrådte medlemmer skal få spesiellbehandling.
- For Mexico er dagens toll satt til null selv om tollnedtrappingen under frihandelsavtalen ikke er fullført.
- For MUL er det antatt at det ikke vil bli reduksjoner i toll som følge av en WTO-avtale.
- Dermed framkommer tallet på 346 mill. NOK i samlet tollreduksjon.

Notater | Papers | 2005 – 2006

Nr. 680a	Arne Melchior	Norges tollpreferanser for import fra u-land
No. 680b	Arne Melchior	The future of Norway's GSP system
No. 681	Per Botolf Maurseth	Trade and development - a selective review
No. 682	Per Botolf Maurseth	Norway's trade with developing countries
No. 683	Arne Melchior	GSP in the "spaghetti bowl" of trade preferences
No. 684	Arne Melchior	The Norwegian import regime for agriculture
No. 685	Arne Melchior	Trade policy differentiation between developing countries under GSP schemes
No. 686	Reidar Visser	Shi'i Separatism in Iraq. Internet Reverie or Real Constitutional Challenge?
Nr. 687	Nils August Andresen	As safe as the Bank? Household financial behaviour and economic reasoning in post-soviet Russia
No. 688	Kristin Marie Haugevik	Strategic Adaptation or Identity Change? An analysis of Britain's Approach to the ESDP 1998-2004
No. 689	Anders G. Romarheim	Definitions of strategic political communication
No. 690	Jardar Østbø	Stalin i postsovjetsk nasjonalbolsjevisme. Aleksandr Dugin, Gennadij Zjuganov og Aleksandr Prochanov
No. 691	Pernille Rieker	From Common Defence to Comprehensive Security Towards the Europeanisation of French Foreign and Security policy?
No. 692	Pernille Rieker	French foreign policy and the limits of Europeanisation. The changing French position on EU enlargement
No. 693	Andreas Selliaas	From Internationalization of Terrorism to the Internationalization of Anti-terrorism. The Role of the Summer Olympic Games
No. 694	Karsten Friis	The State, the People and the Armed Forces – a Genealogical Outline of the Legitimacy of the Armed Forces in Norway
2006		
No. 695	Jens Chr. Andvig	Geographical spread of corruption. Policies, institutions and cross-country economic interaction. Part I: Issues, theory
No. 696	Stina Torjesen and Indra Øverland [Eds.]	Observing or participating in regime change?. Kyrgyz perspectives on the role of international election observation missions in 2005
No. 697	Stina Torjesen and Indra Øverland [Eds.]	The battle for Azerbaijan: Azeri perspectives on the international election observation of the 2005 parliamentary elections and the post-election period
Nr. 698	Arne Melchior	WTO-forhandlingene om markedsadgang for industrivarer og fisk (NAMA)
No. 699	Axel Borchgrevink	A Study of Civil Society in Nicaragua. A Report Commissioned by NORAD

Publikasjoner fra NUPI

Internasjonal politikk kommer fire ganger i året og er det fremste tidsskriftet i Norden på sitt område. Når store begivenheter endrer det internasjonale landskapet, når skillene mellom nasjonal og internasjonal politikk viskes gradvis ut eller når norsk utenrikspolitikk endres, ønsker Internasjonal politikk å være helt i front med å utforske denne utviklingen. Tidsskriftet publiserer fagartikler, debatt og essays både fra Norge og nabolandene. I 2004/05 har vi så langt brakt artikler om bl.a. USA – imperium eller hegemon?, Kyoto – et mislykket prosjekt?, Afrikanske konflikter, Westfalermyten, Ikkespredning, nordisk sikkerhetssamarbeid og konfliktløsning i Sudan samt et dobbeltnummer om Norge i 100 år etter unionsoppløsningen.

Abonnement: NOK 360 | abonnement utenfor Norden: NOK 480 | løssalg: NOK 95 porto/postal charge

Nordisk Øst-forum kommer fire ganger i året og er det ledende skandinaviskspråklige tidsskriftet på sitt felt. Tidsskriftets ambisjon er å dekke politisk og samfunnsmessig utvikling i en region i stadig rask endring – Sentral- og Øst-Europa og det postsovjetiske området. Tidsskriftet publiserer fagartikler, essays og bokomtaler. Første nummer i 2005 er et temanummer om utviklingen i landene mellom et ekspanderende EU og Russland: Ukraina, Hviterussland og Moldova. Det inneholder artikler av ledende nordiske eksperter på de tre landene og gi bakgrunn for blant annet den pågående krisen i Ukraina.

Fra og med nr 2 - 2005 vil Nordisk Øst-forum være fagfelleurdert. I dette nummeret ser vi bl.a. på Euro-parådets behandling av Tsjetsjenia-konflikten, skilsmissemellom tsjekkere og slovakere, hviterussisk historieskrivning, FNs habitatagenda i en russisk kontekst og miljøreformer i Latvia.

Abonnement studenter: NOK 285 | abonnement privatpersoner: NOK 350 | institusjoner: NOK 470
enkelthefter: NOK 115 porto/postal charge

Hvor hender det? er artikkelserien som – i konsentrert og forenklet form – gir deg økt innsikt i internasjonale spørsmål. I mange sammenhenger har vi behov for kortfattet framstilling av konflikter og samarbeid, prosesser, utfordringer og utviklingstrekk i det internasjonale samfunnet. HHD fyller dette behovet med sitt lett tilgjengelige format – 4 A4-sider, med 24 numre per årgang, pedagogisk tilrettelagt, utheving av stikkord, margspørsmål, bilder, kart og grafer. HHD finner du også på Internett – nær 300 artikler fra tidligere årganger, men aldri innværende årgang.

Gruppeabonnement (10 eller flere): NOK 75/ab. | enkeltabonnement: NOK 270 | enkeltabonnement utenfor Norge: 370

Forum for Development Studies har i mange år vært Norges ledende tidsskrift innenfor utviklingsforskning. I senere år har det mer systematisk henvendt seg til beslektede miljøer i Norden med sikte på å bli et Oslo-basert *internasjonalt* tidsskrift. Siktemålet er å forbedre kvaliteten på norsk og nordisk forskning på utvikling, nord-sør-forhold og bistand. Samtidig ønsker redaksjonen å formidle resultater fra forskningen og stimulere til debatt. *Forum* kommer ut med to hefter i året (vår og høst) og utgis av Norsk Utenrikspolitisk Institutt i samarbeid med Norsk Forening for Utviklingsforskning.

Abonnement: NOK 220 | abonnement utenfor Norden: NOK 300 | løssalg: NOK 120 porto/postal charge

For mer informasjon om publikasjonene:

Norsk Utenrikspolitisk Institutt Postboks 8159 Dep. 0033 Oslo

Tel.: [+47] 22 99 40 00 | Fax: [+47] 22 36 21 82 | Internett: www.nupi.no | E-post: pub@nupi.no